

יוסף דעת

פירוש על הש"ס

מלוקט מתורת חכמים ראשונים ואחרונים

חקרי הלכות, עיונים, כללים וציונים

עניני מחשבה, חסידות ומוסר

שאלות ותשובות לסיכום סוגיות הגמרא

חולין

(דף ז-ק"ז)

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**

140-32 69 Ave.

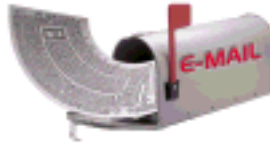
Flushing, NY 11367 USA

Tel: (718) 520-0210

Fax: (603) 737-5728

email: info@dafyomi.co.il

www.dafyomi.co.il

**יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף
שע"י כולל עיון הדף**

ת.ד. 43087

הר נוף, ירושלים

טלפון : 651-5004 , 652-2633 (02)

פקס : 652-2633 (02)

דואר אלקטרוני : info@dafyomi.co.il

www.dafyomi.co.il

ליקט וערך : יוסף בן ארזה

חבר כולל עיון הדף

הר-נוף, ירושלים

© כל הזכויות שמורות

המעוניינים להימנות על החוברת לקבלו בדואר רגיל יפנו אל :

בן ארזה, רחוב הרב משקלוב 6, הר נוף, ירושלים 95402

טל : 8128-651 (02), דואר אלקטרוני YOSEFDAAS@DAFYOMI.CO.IL

מחיר חוברת בודדת : 9 ש"ח (בערך \$2.2) לא כולל דמי משלוח

דפים פט – צ

קמב. א. מתי חל איסור מוקדשין בולדות קדשים; בבכור בהמה? ומתי חל איסור גיד-הנשה בבהמות חולין – משעת יצירה או משעת לידה?

ב. האם איסור גיד הנשה חל על מוקדשין?

ג. האם איסור מוקדשין חל על גיד הנשה?

ד. מה דין גיד הנשה לענין הקטרה על המזבת, בקרבן עולה?

א. ולדות קדשים – מחלוקת תנאים (בתמורה כה) אם במעי אמם הם קדושים, כלומר משעת יצירתם, או בהויתם – היינו רק משעה שנולדו.

בכור בהמה – מתקדש בפטירת הרחם.

איסור גיד הנשה – לתנא קמא, חל משעת היווצרות הגיד, בעוד העובר במעי אמו. (התוס' צדדו (עפ"י גמרא להלן) שאינו חל עד שיהא העובר בן תשעה חדשים, ולא קודם לכן. או שמא חל קודם, ואולם אם שחט האם בעודו בן שמונה – הגיד מותר. והרז"ה כתב שיש מחלוקת בדבר, ולפי סוגיתנו חל איסור גיד כבר משעת היווצרותו, דלא כר' אושעיא להלן בגמרא. (וכן באר באבי עזרי (מאכ"א ז, ג-ד) את שיטת הרמב"ם). ואולם יש אומרים שלפי המסקנא אפשר שאין מחלוקת בדבר, וכו"ע סוברים כר' אושעיא שאינו חל עד שיהא בן ט'. ערמב"ן להלן צב: רשב"א ריטב"א כאן).

לר' יהודה, אין איסור גיד הנשה נוהג בשליל אלא משנולד. (ולר' יוחנן (ע.ה.), גם אם תלש הגיד מן העובר – אסור, אבל לא נאסר אלא בצאתו לאויר העולם, ולא בעודו בפנים. עפ"י תוס'.

הרמב"ם (ח,א) פסק שאיסור גיד נוהג בשליל בן ט'. (וכ"ד הרשב"א והתוס'. ולענין גיד של בן ח' או בן ט' מת – ע' מנח"ג ג,ד). והרז"ה והרמב"ן פסקו כר' יהודה שאינו נוהג. וע"ע לעיל (ד).

ב. ולדות קדשים – למ"ד 'במעי אמם הם קדושים', לא חל איסור גיד-הנשה עליהם, שהרי לפני שנוצרו הגידים כבר היה אסור משום קדשים, ואין איסור חל על איסור. חוץ מן הבכור, שלא נתקדש אלא ביציאתו מן הרחם, ובאותה שעה חל איסור גיד הנשה.

ולמ"ד 'בהויתם הם קדושים' – הרי בזמן אחד חלים שני האיסורים, איסור מוקדשין ואיסור גיד הנשה. (ולתנא קמא, אף קדם איסור גיד למוקדשין).

(ואפילו בשלמים לאחר זריקת הדם, שכבר פקע איסור קדשים – לא חל איסור גיד הנשה, כיון שמלידה לא חל, שוב אינו חל. (עפ"י תוס').

הרמב"ם פסק 'ממעי אמן הן קדושים' ואעפ"כ פוסק שאיסור גיד נוהג גם במוקדשין (ע' בהסבר שיטתו במנ"ה ג,ו).

אין חילוק באיסור גיד בין קדשים הנאכלים לקדשים שאינם נאכלים.

ג. למ"ד יש בגידין בנותן טעם – איסור מוקדשין חל על גיד הנשה, (ולוקה שתים; משום גיד ומשום נהנה מן הקודש. והאוכלו בטומאה – בכרת, ואע"פ שאין איסור חל על איסור – איסור מוקדשין שהוא חמור, שיש בו כרת, חל. וכן איסור זה הוא כולל בתוכו חתיכות נוספות, לכן הוא חל על איסור גיד. עפ"י תוס'.

וי"א שהוא איסור מוסיף, שהרי מוסיף איסור הנאה בגיד. ע' בחדושי הרמב"ן והר"ן).

ולמ"ד אין בגידין בנו"ט – הרי לא נהנה מן הקודש ואין זו 'אכילה' המחייבתו. (ותנא דפרקין סובר יש בגידין בנותן טעם).

בכל אופן, גיד הנשה של מוקדשין אינו טעון שריפה כבשר הנותר, לפי שאינו ראוי לאכילה, אלא משליכו לאמה שבעזרה וכדומה (בקדשים הנאכלים).
(מדברי הרמב"ם נראה שפסק 'אין בגידין בנו"ט', ואעפ"כ פסק שחל איסור מוקדשין בגיד. וכבר תמה על כך הרשב"א (מובא בכס"מ) מסוגיתנו. וע' שעה"מ מאכ"א ח,א; פלתי – סה סק"ב; מנחת חינוך – ג; חדושי הגר"ר בענגיס – ח"א נו,ב; שבט הלוי ח"ו קכ,ב).

ד. גיד הנשה – אם הוא פרוש מן הבשר, דינו כשאר גידים ועצמות שאין מעלים אותם על המזבח בפני עצמם. (וגם אם העלהו על המזבח – ירד). ויש סוברים שגידים ועצמות אפילו פרושו מעלים אותם למזבח (ע' בובחים פה-פו).

אם הוא מחובר לבשר – לרבי, יעלה על המזבח (כחלב ודם, שאעפ"י שאסור לישראל, ראוי למזבח), ולחכמים – לא יעלה (ממשקה ישראל – מן המותר לישראל. וצריך לחלצו תחילה מן הירך).
ופסק רב הונא: גיד הנשה של עולה מעלים אותו על המזבח עם הירך, (שגנאי לחלצו ולהעלות ירך מפורעת למזבח), ואח"כ חולצו מן הירך ומשליכו לתפוח (= מצבור האפר) ואינו מוקטר (משום ממשקה ישראל). ורב חסדא תמה, הרי לא נאסרו באכילתו אלא בני ישראל, ולא המזבח. ותניא כוותיה דרב הונא.

ד פים צ – צא

קמג. א. מהו 'גיד הנשה' שנאסרה אכילתו? מדוע הוא נקרא כן?

- ב. מהם דיני הגידים השונים שבקרבן, לענין אכילתם ושריפת נותר? ומה דינם כאשר נתערבו אלו באלו?
ג. האוכל את שני גידי הנשה שבבהמה, הימני והשמאלי, בשתי התראות – מה חיובו?
ד. אכל גיד שלם שאין בו כזית – האם חייב מלקות?

א. גיד הנשה שנאסר, הוא הגיד הנמצא בירך הבהמה, הגיד הפנימי (- לצד פנים הבהמה), זה הסמוך לעצם הקולית ושמתפשט בכל הירך (הירך). אבל הגיד החיצון שבירך אינו אסור אלא מדרבנן ואין חייבים עליו).
לדעת ר' יהודה לא נאסר אלא הגיד שבירך הימנית (הירך – המיומנת; בהאבקו עמו – כאדם שחובק את חברו וידו מגעת לכף ימינו של חברו). ולחכמים, גם הגיד שבירך השמאלית אסור.
נקרא שמו 'גיד הנשה', על שם שנשה (= קפץ) ממקומו ועלה.

- ב. גידי הבשר (- הרכים, שמתפשטים בבשר), דינם כבשר להאכל. ואם ניתותרו – שורפם כבשר הנותר.
גידי הצואר שהם קשים – אינם נאכלים ואינם טעונים שרפה אלא נזרקים.
וכן גיד הנשה שאסור באכילה – נזרק. (ואפילו אם יש בגידין בנותן טעם – אעפ"כ כל דבר שהוא אסור באכילה מן התורה, אין בו דין נותר. וכן מבואר בכריתות יד. – ע' בזה בשו"ת אחיעזר ח"ב ט,ו). שמנו של גיד הנשה – כיון שמדין תורה הוא נאכל אלא שישיראל קדושים נהגו בו איסור, הריהו נשרף עם כל הנותר. והוא הדין לגיד החיצון שבירך, שאינו אסור אלא מדרבנן.
נתערב גיד איסור בהתר (כגון של ימין בשל שמאל, לר' יהודה) – שניהם נשרפים כנותר.

ג. האוכל שני גידי הנשה שבבהמה בשתי התראות – לחכמים, סופג שמונים. לר' יהודה – ארבעים, שאינו מחייב אלא על של ירך ימין. (כ"ה למסקנא. והיה צד לומר שר' יהודה מסופק על איזה גיד חייבים, ולפי"ז באנו לשאלת 'התראות ספק' אם שמה התראה ולוקה ארבעים, אם לאו ופטור מכלום).

ד. גיד שלם שאין בו כזית – לחכמים, חייבים עליו מלקות, כדין 'בריה'. ולר' יהודה – פטור.

דף צב

קמ"ד. האם הדברים דלהלן אסורים באכילה, ואם מדאורייתא או מדרבנן?

א. גיד הנשה של בהמה שאין לה כף (בבשר הירך).

ב. גיד הנשה של עוף.

ג. גיד וחלב של שליל.

ד. חלבו (= שמנו) של גיד הנשה.

ה. הגיד העבה שבירך, הקנוקנות שבו, ושרשיו.

ו. חוטים שבחלב (כגון חוטי הכסלים, או בחלב שע"ג הקרב) ושבכליה.

ז. לובן שבכליה.

א. ר' ירמיה הסתפק אודות בהמה שאין לה כף מעוגלת, אם הולכים אחר אותה בהמה, ומותר, או אחר כלל המין ואסור. ועלה ב'תיקו'.

ב. גיד של עוף – מותר. ואם באופן חריג יש לו כף מעוגלת – 'תיקו'.

ג. גיד וחלב של שליל, בן תשעה חי – ר' מאיר אוסר מהתורה ור' יהודה מתיר. אבל של בן ט' מת או בן ח' חי – מותר לכולי עלמא. (ונחלקו הראשונים להלכה; הרמב"ם ובעל העיטור פסקו לאסור בשניהם והרמב"ן (עפ"י הרי"ף ובה"ג), הריטב"א הר"ן והרא"ה מתירים, והרשב"א (וכ"כ בד' הרי"ף) כתב שלהלכה חלבו מותר וגידו אסור. וע"ע לעיל ע"ד).

ד. מדין תורה חלבו של גיד מותר אלא שישראל קדושים נהגו בו איסור. כן אמר שמואל ותניא בבב"א. (וכן הלכה. פוסקים).

וזהו לר' מאיר, אבל לר' יהודה אפילו מדרבנן אין צריך לחטט אחר החלב אלא חותך את החלב השוה עם השופי. (ולשיטת התוס' לר' יהודה מותר לגמרי).

ה. הגיד העבה – רב יצחק בר שמואל בר מרתא אמר רב: מותר (עכ"פ מהתורה), לפי שאינו ראוי לאכילה, ורק הקנוקנות שהן ראויות להאכל – אסורות. ועולא אמר: אעפ"י שעץ הוא – התורה אסרתו. ואמר אביי שמסתבר כעולא, חלב אמרה תורה, ולא קנוקנות. (והקנוקנות אינן אסורות כלל. ומהשאלות משמע שאפילו מדרבנן מותר לעולא, ואמנם להלכה כתב שם שאסורות מדרבנן. עפ"י התוס'. וכ"כ הרמב"ן והר"ן לאסור מדרבנן. וכ"כ הרשב"א בדעת עולא. ורבנו גרשום כתב שכל שכן שקנוקנות אסורות, ומשמע מדאורייתא. וע' רעק"א. הרי"ף והרמב"ם והרא"ה ששמיטו דין הקנוקנות).

לר' מאיר, צריך לחטט אחר הגיד בכל מקום שהוא. ולר' יהודה אין צריך, ששרשו של הגיד מותר. (כתבו הרשב"א הר"ן שאף לר"מ אין החיטוט דין תורה אלא מדרבנן. וכן צידד הרמב"ן. והריטב"א כתב שלר' מאיר צריך לחטט מן התורה.

הלכה כר' מאיר וכשמואל. רי"ף וש"ב).

ו. אמר רב ששת אמר רב אסי: חוטים שבחלב, וכן חוטים שבכליה אסורים (מדרבנן) ואין חייבים עליהם.

ז. לובן כליה (– החלב המארך שבתוך החוט שהכליה תלויה בו. ואין זה הבשר הלבן שבתוך הכליה, שהוא בשר גמור. ריטב"א; ראב"ן) – רבי ור' חייא, אחד אסר ואחד התיר. רבה (י"ג רבא) ור' יוחנן היו משרשים אחריו. (ואעפ"כ אם נצלתה הכליה, אין הלובן אסר אותה, כדלהלן צו ובראשונים). ר' אסי היה מוציא רק מה שמלמעלה, אבל מה שבתוך הכליה – התיר. ואמר אביי שמסתבר כמותו. (רש"י כתב שיש לילך אחר המחמיר 'המונע לא הפסיד'. והתוס' הביאו מהשאלות שנקט להתיר, וכ"כ הר"ף. וכ"פ הרא"ש, אלא שכתב שנהגו לשרש אחריו הואיל ורש"י נסתפק בו. וכן דעת הרז"ה ובעל התרומות להחמיר).

דף צג

קמח. חלקי הבהמה המנויים להלן – מהם באכילה?

- א. חלב הכסלים שהבשר חופה אותו.
- ב. החלב שמתחת למתנים.
- ג. חלב שעל המסס ובית הכוסות.
- ד. חלב של הקליבוסת.
- ה. חוטים שבכתף ובלחי.
- ו. חלב שעל הדקים (במקום יציאתם מן הקיבה).
- ז. חוטים שבעוקץ.
- ח. חוטים שבטחול.
- ט. קרומים שבטחול, שבכסלים ושבכליה.
- י. קרומי ביצי הזכר; קרום המוח.
- יא. ביצי הזכר המעורים בגוף.
- יב. חתיכת בשר שהאדימה מדם.
- יג. חוטי הצואר (– הוורידים).
- יד. ראש של בהמה שטמנו ברמץ.
- טו. שומן שעל יותרת הכבד.

א. חלב שבכסלים שהבשר חופה אותו – מותר. (על הכסלים אמרה תורה, ולא בתוכם. כן אמר שמואל, ושמא אין חולק בדבר. ומשמע מפרש"י שכן הוא פשוט להלכה. עפ"י תוס').
רש"י הביא דעות האוסרות חלב שמתחת לקרום העב הלבן, למטה ממקום חיפוי הבשר הנ"ל. וכתב: 'אבל בארץ אשכנז נוהגים בו הטר, וגם בעיני נראה דחפוי גמור הוא'. ולמעשה גם כיום חלוקים המנהגים בדבר, ובארץ ישראל נוהגים להחמיר כדעה הראשונה שכתב רש"י. ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ה צא. עוד על ייהוי החלב שע"ג הכסלים – ע' בתשובת משיב דבר ח"ב כא).

ב. חלב שתחת המתנים – אסר שמואל. (אעפ"י שמכוסה במתנים, אין זה נחשב חלב מחופה, בגלל תנודות המתנים והכסלים בחיי הבהמה).

ג. חלב שעל המסס ובית הכוסות – אסורים, והאוכלם ענוש כרת. (רב יהודה בשם שמואל. משום חלב שעל הקרב).

ד. חלב הקליבוסת (= עצם עליונה המחוברת לחולית האליה) – אסור, וענוש כרת. (שמואל. כחלב שעל גבי הכסלים).

ה. חוטים שביד (- בכתף) ובלחי – אסורים משום דם ולא משום חלב, הלכך אם יחתכם לחתיכות וימלחם – מותרים, אפילו לבישול. (ואולם גם לצלי צריך חיתוך. כן דעת התוס' נוטה. והרמב"ן ועוד חולקים. וכן נחלקו הראשונים אם לצלי צריך מליחה בשהיה מועטת, או אין צריך מליחה כלל).

ו. החלב שע"ג הדקים במקום יציאתם מן הקבה – יש לגררו כשיעור אמה. (שמואל, ובזה נחלקו ר' ישמעאל ור' עקיבא לעיל מט: ע"ש. יש ראשונים שפרשו שהמדובר כאן על המעי האחרון, החלחולת. ואודות פירוש 'אמתא' כאן – ע' רא"ש; שו"ת מהרי"ל נז).

ז. חוטים שבעוקץ – אסורים (רב יהודה). חמשה הם, שלשה מימין, המתפצלים שנים שנים. ועוד שנים משמאל, המתפצלים לשלש שלש. וצריך לחטט ולהוציא את כולם. (נחלקו ראשונים אם צריך להוציאם עד תום, הגם שהם נכנסים לבשר ומחופים בו, אם לאו. עתוס', רשב"א ור"ן).

ח. חוטים שבטחול – אסורים משום חלב.

ט. קרומים שמעל הטחול, של הכפלים ושל הכליה – אסורים משום חלב.

והסיקו שאינו חייב בכרת ומלקות אלא בקרום הטחול בחלקו הגבוה והעבה, מקום שהוא מחובר שם לכרס ולחלב. ואולם איסור יש בכלו. וכמו כן בקרום הכליה – העליון הוא חלב גמור שחייבים עליו, והתחתון הוא הקרום הדק שאינו חייב עליו. (יש סוברים שאותם חלבים וקרומים שאין חייבים עליהם, אסורים מן התורה, שנאמר כל חלב וכל דם... וכדין חצי שיעור האסור מן התורה. ע' תורת חיים – עפ"י רמב"ם מאכ"א ז).

י. קרומי ביצי הזכר וקרום המוח – אסורים משום דם, הלכך יש להם תקנה ע"י חיתוך ומליחה, כנ"ל. ואמר מר רב אשי, שעד שלשים יום מלידת הגדי (ולאו דוקא גדי. רש"י. ולדעת הרא"ה דוקא גדי, אבל עגל אסור אף תוך שלשים), אין צריך לקלוף הקרום, שעדיין לא נבלע בו הדם. מכאן ואילך, אם יש בהן זרע, בידוע שיש דם. וסימן לדבר – אם נראות בהן שורות אדומות.

יא. ביצי הזכר שנתמעכו או נתלשו ועדיין מעורים לגוף – נחלקו בדבר רב אמי ורב אסי, האם יש לאסרן משום אבר מן החי אם לאו. (ולא מן התורה אלא מדרבנן, כדין אבר המדולדל בבהמה, שמן התורה הוא נותר בשחיטה. תוס').

והורה ר' יוחנן, שאף כי מן הדין מותר, יש לו לבן בבל לנהוג בהן איסור (במקומו, או אף במקום אחר אם דעתו לחזור. עתוס'), משום אל תטוש תורת אמן. (הרמב"ם (ה,י), כתב שאסור לאכלם מחמת המנהג שנהגו ישראל. וכן נקט הר"ן, לפי שאנו כולנו נגררים אחר מנהג בבל. ואולם הרשב"א כתב להלכה שמותר).

יב. אומצה שהאדימה (שנצטרר בה דם מחמת מכה. רמב"ן. וע' שו"ת שבט הלוי ח"ג קא) – חתכה ומלחה, מותרת אפילו לבישול בקדרה. תלאה בשיפוד בתנור – מותרת, שדמה נוטף ופורש. (ומקום החתך – למטה. ראב"ד). הניחה על גבי גחלים – רב אחא התיר, לפי שהאש שואבת הדם (והלכה כמותו לקולא), ורבינא אסר, שהדם נצמת ואינו יוצא.

יג. חוטי הצואר דינם כאומצה שהאדימה. (דעת התוס' לומר שאף לצלי צריך לחתכם לחתיכות, לצורך הוצאת הדם. והרמב"ן והר"ן חולקים. וכן הביאו מהראב"ד ומרבנו עמרם גאון, וכ"ה בשו"ת הריב"ש פו).

יד. ראש של בהמה שנתנוהו ברמץ – אם בית השחיטה כלפי מטה, הדם זב ויוצא. לצדדים – אסור. וי"א שאם נעץ בו דבר מה, מותר, שהדם יוצא דרך אותו מקום. הושיבו על נחיריו – י"א שמותר רק אם נעץ בו דבר, ויש מתירים בכל אופן.

(בה"ג משמע שרק המוח אסור, לפי שנתבשל עם הדם שבקרום, ולא שאר הראש. ונראה שגם חוטי הלחי דינם בקרום המוח. עפ"י תוס'. וע' גם בשו"ת הרא"ש כ, כג. ונראה שדוקא אם צלה, אבל בישל הראש בקדרה – אסר בששים, וצריך לשער בכל המוח. רמב"ן. בראש של תרנגולת – יש נוהגים בו התר בכל אופן שהניחו. עפ"י תוס').

טו. שומן שעל יותרת הכבד – ר' אליעזר ממיץ היה אסר. והתוס' כתבו לסתור דבריו.

קמו. א. טבח המנקר, שנמצא חלב אחריו – מה דינו?

ב. האם הטבחים נאמנים על הגיד והחלב לומר שנטלום?

א. הסיקו הלכה כדברי רב פפא, שאם נמצא כזית (אפילו במקומות מפורזים. רמב"ם) – מלקין אותו. כשעורה – אין מלקין אבל מעבירים אותו מתפקידו. (וחזרתו לכשרותו ותשובתו – כפי ראות עיני הדיין, אם עבר בשוגג או במזיד. פוסקים).

ב. לר' מאיר, אין הטבחים נאמנים על הגיד ועל החלב, משום הטורח שיש בדבר לחטט אחריהם. וחכמים אומרים: נאמנים. (וכן הסיק רב נחמן להלכה בזמנו).

דף צד

קמז. מקום שבו הטבחים הם מישראל – האם מותר לעשות שם את המעשים דלהלן?

א. לשלוח ירך לנכרי, כשגיד הנשה בתוכה.

ב. למכור נבלות וטרפות לנכרי.

ג. לשלוח נכרי ליקח לו בשר.

א. ירך שלמה שהגיד בתוכה – מותר לשלוח לנכרי בכל מקום, כי גם אם ישראל יקנה אותה ממנו, הלוקח יבין שלא ניטל הגיד ולא ייכשל. (וגם אם הנכרי יחתכנה לחתיכות – חיתוכו שונה מחיתוך הירך של ישראל, כך שהדבר ניכר שהגוי חתך).

(ואולם, לדעת הסובר גיד הנשה אסור בהנאה, אסור לשלוח ירך לנכרי עם גיד שבתוכה, שנמצא נהנה מן הגיד, שמתכבד בכך ששולח לו שלמה. עפ"י פסחים כב.).

ירך חתוכה – משמע במשנתנו שאסור. לפי אפשרות אחת בגמרא מדובר במקום שמכריזים על הטרפה כשנמצאת, שבמקום זה מותר לישראל ליקח בשר מן הנכרי (כי כל הטבחים הם מישראל, והרי לא הכריזו על טרפה), ולכן חוששים שמא יקח ישראל ירך זו מן הנכרי ויסבור שניטל גידה. אבל במקום שאין מכריזים – מותר לשלוח לו ירך חתוכה, שאין שם חשש תקלה. (וכן סוברים אביי רבא ורבא אשי, לפרוש התוס'. וכן פסק הרשב"א).

ולפי ה'אבעית אימא', (וכן נקט הרי"ף להלכה), אפילו במקום כזה אסור, גזרה שמא יראנו ישראל שמכר לו, ויקנה ירך זו מן הנכרי ויסבור שניטל גידה. או משום גנבת דעת הנכרי, שסובר ששולח לו ירך מתוקנת שטרח עליה. (אפשר שאלו שני טעמים חילופיים, ולפי הטעם של גנבת דעת, אין לחוש לשמא יראנו. ערשב"א).

א. רבנו תם פרש שמדובר כשאומר לנכרי שהיא מנוקרת, אבל בלאו הכי – מותר.

ב. מרש"י משמע שלדעת רב אשי, נחלקו בדין זה תנא דמתניתין ותנא דברייתא, האם מותר לשלוח לו ירך חתוכה.

ג. מותר לשלוח ירך חתוכה לישראל ע"י שליח נכרי, ואפילו ללא חותם ואין חוששים לחילוף – מפני שחיתוך ישראל שונה מחיתוך הנכרי, מפני נטילת הגיד. אבל בשאר אברים שחיתוכם זהה – אסור. עפ"י רש"י. ונחלקו הרא"ה והרשב"א אודות שיגור עוף שחוט, האם חיתוך הסימנים כדרך שחיטה, מהוה סימן שאינו של גוי, אם לאו.

ב. שנינו בברייתא שאסור למכור נבלות וטרפות לנכרי בחזקת שחוט, משני טעמים; מפני שמטעהו, שסובר שהיא שחוט. וגם מחשש שמא יחזור וימכרנה לישראל. לאביי ורבא, אין איסור משום חשש טרפה אלא במקום שמכריזים ולא הכריזו על זו. ולרב אשי, בכל מקום קיים איסור מחשש טרפה, שמא יראה ישראל במכירה זו ויקנה מהנכרי את הבשר. [וגם לדבריו אין כשהמוכר מודיע לקונה שזה טריפה, אין חשש שמא יראה ישראל].

(נחלקו הראשונים אם במתנה יש לחוש משום גנבת דעת או רק במכירה).

ואמרו בגמרא שכשמוכרים להם בסתם, באופן שמכריזים 'בא לדינו בשר לנכרים' – מותר, שאין כאן הטעיה, שיש להם להעלות על הדעת שמא היא טרפה. וגם אין חשש שיקחנו ישראל. (וכתב הר"ן שעתה נוהגים למכור נבלות וטרפות לנכרים, לפי שסומכים על דברי ר"ת שלא אסרו למכור להם אלא כשאומר בפירוש שהיא כשרה, שהריהו מטעם, וגם חוששים שמא יקח ממנו ישראל, אבל בסתם – אין חשש, שהוא מטעה את עצמו, וגם ישראל אחר לא יקחנו, שאינו סומך שהיא כשרה. וע"ע בהדושי הרשב"א, טעם אחר בישוב מנהג העולם).

ג. לא יאמר אדם לנכרי קח לי בדינר זה בשר – מפני האנסים (שעכו"ם אנס הוא ויעכב הדינר בידו וגזול את הטבח). וגם מחשש שמא מוכרים לו נבלות וטרפות, (במקום שאין מכריזים ואין הטרפות ידועות).

קמח. א. האם מותר לשלוח ירך לחברו, כשגיד הנשה בתוכה?

ב. האם מותר לגנוב דעתו של נכרי?

ג. אלו פעולות נמנו בגמרא, האסורות משום גנבת דעת, ואלו דברים אינם בכלל האיסור.

א. השולח ירך לחברו בסתם, שלמה – אין צריך ליטול הימנה גיד הנשה. חתוכה – צריך, שמא יסבור הלה שניטל גידה.

ב. אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם. (איסור גנבת דעת – מדאורייתא, מלא תגנבו. ראשונים).
– כן משמע מדברי שמואל, אם כי לא אמרה בפירוש ויש מקום לדחות הראיה מדבריו, ומ"מ כן מפורש
בברייתא שאסור להטעותו, (וכן משמע בגמרא ממה שהקשו 'זהא קמטעי להו'). וכן פסק הרמב"ם והרמב"ן וש"פ).

ג. אסור למכור נבלה וטרפה לנכרי כאילו היתה כשרה, כגון שאומר לו שהיא כשרה. והוא הדין מכירת ירך
שגיד הנשה בתוכה, בחזקת שניטל גידה. אבל מותר למכור טרפה לנכרי באופן שאין אומרים לו כלום,
שיש לו להעלות על דעתו שהיהודי מוכר לו טרפות. ואם לא שאל וברר – הוא שהטעה את עצמו.
אל יסרהב אדם לחברו לסעוד אצלו, כשיודע בו שאינו סועד. ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו
מקבל. ולא יפתח חביות כשבין כך עומד לפתחם, ונראה כאילו פותחן במיוחד עבורו. ולא יאמר לו סוך
שמן מפך ריקן. (שיודע בו שאינו סך, ומפציר בו לסוך בדבר שאינו). ואם עושה זאת כדי לכבדו בעיני
אחרים, להודיעם שחביב הוא בעיניו – מותר, (שגדול כבוד הבריות).

(מרש"י משמע שאסור רק בכגון שאומר לו בפירוש שפותח חביות עבורו, ואולם התוס' כתבו שאף בסתם
אסור, כיון שכן מורים הדברים מעצמם, ואין הלה מעלה על דעתו שפותח לצורך אחר).

ומבואר בגמרא שהתירו לפתוח חבית לאורח, הגם שצריך לפתחה גם לצורך אחר, באופן שהיה פותח
עבורו גם ללא אותו צורך נוסף (ועב"י וסמ"ע חו"מ רכח; שפת אמת שבת קיט).

(ודוקא כשבאמת פתח גם עבורו, אבל אם פתח לצורך אחר, אסור לשקר ולומר שפתח עבורו, הגם
שבלא"ה היה פותח בשבילו. עפ"י תוס').

עוד אמרו: לא ילך אדם לבית האבל ובידו לגין שאינו מלא, מפני שמטעהו, שהלה סבור שהוא מלא יין.
אבל אם עושה כן כדי להחשיבו בעיני הציבור – מותר; –

לא ימכור אדם סנדל של נבלה כאילו היה של שחוטה, שעור המתה גרוע משל השחוטה; –

לא ישגר אדם לחברו (אפילו במתנה. מפרשים) חבית של יין ושמן צף על פיה, שהלה סבור שמלאה בשמן
וסומך על כך.

עולה מן המסופר בגמרא, שמי שסובר שהקבילו את פניו לכבודו, ובאמת לא עשו כן אלא לצורך אחר –
אין חובה להודיענו שלא עשו לכבודו, (ואף יש לחוש לפגיעה בו באמירה כזו), שהוא זה שהטעה את

עצמו, שהרי היה לו לחשוב שלדרכם היו מהלכים ומה ראה לומר בשבילי באו (עפ"י רמב"ן).

דף צה

קמט. א. מקום שטבחו ישראלים – האם מותר ליקח בשר מן הנכרי הקונה מן הטבחים ומוכר במקולין (= בית
המטבחים)?

ב. תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבלה – מה הדין כשלקח ואינו יודע מאיזו לקח; כשנמצא
בשר ביד נכרי; כשנמצא מושלך?

ג. מה דינו של בשר שנתעלם מן העין?

א. רבי התיר בשר הנמצא ביד נכרי במקום טבחי ישראל, והנכרי לוקח מהטבחים למכור במקולין להשתכר.
(ואפילו נמצא בידו שלא במקולין – משמע שמוותר. עפ"י תוס' ורשב"א). ואין לחוש שמא הביא בשר מביתו
או שמא מכרו לו טרפה ולא הכריזו, ומוכרו – שיש לילך אחר רוב בשר, שנמכר להם למכירה ע"י טבחי
ישראל.

ואולם אם נודע שמכרו לו טרפה שלא בהכרזה, הרי הוחזק כעת איסור במקולין, ויש לחוש שמכר הימנה גם לשאר נכרים. (ונחלקו ראשונים אם יש לחוש גם לבשר שכבר נקנה מן המקולין, או אין לאסור אלא לקנות באתו היום מכאן ולהבא. ערשב"א ועוד) – כן הוא ללשנא בתרא, אבל ללשנא קמא, אפילו באופן זה מותר. כיון שבדרך כלל מכריזין ועתה לא הכריזו, אין לחוש לטרפה, ומשום שוטה אחד שעשה שעשה שלא כהוגן שמכר טרפה ללא הכרזה, אין לאסור הכל.

(ובמקום שאין מכריזים על הטרפה, וכן במקום שמכריזין והכריזו – אסור ליקח מהם. ואעפ"י שמן התורה יש לילך אחר הרוב, תקנה בעלמא היא שתקנו חכמים שאין ליקח במקום שאין מכריזין וכדומה. עפ"י תוס'. ונראים הדברים שתקנו כן רק לענין קניה במקולין, אבל בשר שנפל מיד גוי, או חתיכה שאינה שלו – לא אסרו, ואפשר לילך אחר הרוב. עפ"י רמב"ן).

ב. תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת נבלה; –

לקח ואין יודע מאיזה לקח – אסור מן התורה, (גזרת הכתוב היא שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. י"א שאין אסור משום קבוע אלא כשנודע על הימצאות הטרפה קודם, אבל אם לאחר שלקח נודע שיש טרפה בניגיהם – מותר, שהיות ו'קבוע' הוא חידוש, אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך, והרי הספק לא נתעורר במקום הקביעות. ע' בראשונים כאן).

נמצא ביד נכרי – מותר, הלך אחר הרוב. (אבל הרמב"ם (מאכ"א ח, יב עפ"י הירושלמי) שלא כשאר ראשונים, פסק לאסור. ובאר הכס"מ שזה שאסרו כאן – דוקא במקום שמכריזין על הטרפה ובאותו יום לא הכריזו, אבל במקום שאין מכריזים, אסור. וע"ע העמק שאלה פרשת צו פ, ב).

(ראינו שהנכרי לקח מן החנות, וה"ה כל בע"ח שראינוהו יוצא מן החנות ובשר בידו – הרי זה קבוע. תוס' עפ"י פסחים ט. והר"ן כתב שאין זה 'קבוע' דאורייתא אלא שעשאוהו חכמים כקבוע. וע' שו"ת רעק"א קח; אבי עזרי – שבת ב, כ; חמץ ב, יא).

נמצא מושלך (ולא ראוהו ברציפות משעה שנפל) – הרי זה בשר שנתעלם מן העין, ודינו כדלהלן.

ג. בשר שנתעלם מן העין – רב אסר, מחשש שמא נתחלף בבשר אסור, ע"י בעלי חיים. ולפי"ז אין לאכול בשר אלא כשלא נתעלם משעת שחיטה, או צרור והתום או מסומן, או אם מזהים עפ"י טביעות עין שלא נתחלף. (ור"ח כתב, דוקא טביעות-עין של ת"ח, שהיא טב"ע טובה. ושאר ראשונים חולקים. וע' שו"ת משיב דבר ח"ד פג).

א. כתבו התוס', שחומרה בעלמא היא משום מעשה שהיה, אבל מדין תורה מותר.

ב. כתב הראב"ד, שדוקא במקום שיש לחוש שעורבים או חולדות וכדו' גררו והביאו, אבל אם נמצא תלוי באופן שאין לחוש לבע"ח – מותר.

דברי רב לא נאמרו בפירוש אלא מכלל הוראתו במעשה שארע, ויש צד לומר שלא הורה איסור אלא במקום שהבשר האסור מצוי הרבה, שרובו של נכרים. (וכן דייקו בגמרא כפי צד זה). לדעת לוי, בשר שנתעלם מן העין מותר באכילה.

(הרי"ף הרמב"ם והרמב"ן פסקו כרב, ואילו רש"י ורו"ח פסקו כלוי, שאין חוששים לעורבים. וכ"כ בספר התרומה, אלא שכתב שזה רק במקום שטבחי ישראל, או כגון שהניחה בבית ומצאה באתו מקום, שאין חוששים להחלפת עורבין, אבל עיר שטבחיה גויים ומצאה במקום שלא הניחה, חוששים שמא הבשר שנמצא הוא אחר. מובא בר"ן).

דפים צה – צו

קנ. א. מהו 'נחש' האסור משום לא תנחשו?
ב. מה עדיף יותר, סימנים או טביעות עין?

א. אמר רב: כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול – אינו נחש. פרש"י: שאינו סומך עליו ממש לעשות או להמנע, שזה אסור, אלא להיות לו סימן בעלמא. וכן נהג רב לעשות סימן במעבורת, אם מזומנת לבוא מיד אם לאו. שמואל בדק בספר. ר' יוחנן בדק בתינוק, עפ"י פסוק שהוא פוסק לו. ותניא, ראבר"ש אומר: בית תינוק ואשה – אעפ"י שאסור לנחש, יש בהם סימן בעלמא לסמוך על הצלחתו או אי הצלחתו, שאם הוחזק שלש פעמים להצליח בעסקים ראשונים לאחר בניית הבית, לידת הבן או נישואים – סימן הוא שהולך ומצליח. (לדעת הרמב"ם, אסור לכיין מעשיו עפ"י הסימנים אך מותר לעשות סימנים על דברים שכבר נעשו. והראב"ד חולק, שאין איסור לעשות כגון אליעזר ויונתן, ולא אמרו בגמרא לענין איסור, אלא רק שאין ראוי לסמוך על כל סימן אלא זה שהוחזק שלש פעמים בבית תינוק ואשה. ואפשר שאף להרמב"ם אין איסור אלא כשתולה לגמרי בסימן, אבל לעשותו סניף וסמך בעלמא – שפיר דמי. עפ"י חדושי הר"ן).

ב. אמר רבא למסקנתו, שטביעות עין עדיפה על סימנים, שהרי סומא, וכן שאר אנשים בלילה, מותרים בנשותיהם עפ"י טביעות עין של הקול. וכן ב"ד דנים דין מיתה עפ"י עדים שמוזהים ע"י טביעות עין, ולא על פי סימנים. (ואם אשה נישאה עפ"י סימנים וזנתה – אין שם דין מיתה עפ"י אותם סימנים. עפ"י תוס'. וי"ח. ע' בשו"ת רעק"א קו; פני יהושע – בקו"א לכתובות; שב שמעתא ד, ט; שער ישר ב, ג; אחיעזר ח"ג ט, ה; חדושי הגר"ר בענינים ח"ב כו, ועוד). ואעפ"י שאין מחזירים אבידה בטביעות עין לכל אדם (מלבד ת"ח) אלא בסימנים – שם יש בטעם בדבר, שחשוד לשקר. (מבואר בראשונים שאפילו טביעות-עין שאינה גמורה, עדיפה היא מסימנים, וכגון בשר שנעלם וזוהה עפ"י טביעות עין שאינה גמורה – מותר. ואולם כתב הרשב"א ועוד, דוקא אם שבעה העין מאותו דבר, אבל אם לא שבעה, גם באבדה אין מחזירין, כמו שאמרו 'כלי אנפוריא – הרי אלו שלו'. וי"ח. שיטת ר"ח, דלא כשאר ראשונים, שאין להתיר בשר עפ"י טביעות עין אלא לת"ח).

דף צו

קנא. א. אלו חלקים בגיד הנשה אסורים, אם מדאורייתא אם מדרבנן?
ב. האוכל כזית מגיד הנשה – מה דינו?
ג. מה דינו של האוכל גיד הנשה שלם שאין בו כזית?
ד. ירך שנתבשל או נצלה בה גיד הנשה – מה דינה?

א. לתנא קמא דמתניתין, שהוא ר' מאיר, (וכן הלכה), יש ליטול את הגיד בשלמותו. ומבואר בגמרא שמן התורה אין צריך לחטט אחריו אלא גוממו מלמעלה, ומדרבנן צריך חטיטה. לר' יהודה, אף מדרבנן אין צריך לחטט.

עוד אמרו, שלפי תנא דברייתא החולק על ר' יהודה, מהתורה אין איסור אלא בחלק שמעל הכף (= הבשר הסובב את עצם הקולית), וכן אמר שמואל (על כף הירך), אבל לר' יהודה אוסר גם מה שאינו על הכף. (הירך – כולה).

(בתוס' מבואר שלדעת שמואל עצמו שפסק כת"ק דמתניתין להצריך חטיטה, ודאי אסרה תורה גם מה שאינו על הכף. ורק לדעת תנא דברייתא אמר שמואל שלא אסרה תורה אלא מה שעל הכף, ולשיטת אותו תנא ודאי אין צריך חטיטה.

ואולם הרי"ף והרשב"א כתבו ששמואל עצמו סובר כן להלכה, אלא שמודה שמדרבנן אסור כל הגיד, כתנא קמא דמתניתין. וכן פסקו להלכה, שמן התורה אינו אלא על כף הירך, ומדרבנן צריך לחטט אחר כולו.

וי"א שלר' מאיר צריך חטוט בכל הגיד מן התורה, ומה שאמרו כאן מדרבנן – היינו שומנו של גיד. ריטב"א כאן ולעיל צב. וע"ע מבואר שם לענין קונקות).

ב. האוכל כזית מגיד הנשה, סופג ארבעים. (חכמים דרשו זאת מכך שנקט הכתוב לשון 'אכילה'. ולר' יהודה – מאשר על כף הירך – אפילו לא אכל הגיד כולו, חייב).

ג. אכל גיד הנשה שלם שאין בו כזית – לסתם מתניתין, חייב. (לפי שבריה בפני עצמה היא. וכשנאמר בתורה איסור גיד, כאילו פורש בין קטן בין גדול. עפ"י תוס', ולר' יהודה (בברייתא) פטור ('אכילה' כתיבה בה).

ד. ירך שנתבשל בה גיד הנשה – אם יש בה בנותן טעם, הרי זו אסורה. כיצד משערים – כאילו היה הגיד בשר והירך לפת (– ראש לפת. צט:), אילו יש בגיד כשיעור נתינת טעם הבשר בלפת – אסורה. (רש"י כתב שזהו מכלל כל השיעורים שנמסרו למשה מסיני. ואולם התוס' (צח) כתבו עפ"י הגמרא שם שהוא מדרבנן. וע' חזו"א כו,ב).

(שיעור נתינת טעם בשר בלפת היינו עד אחד מששים, מלבד הגיד עצמו (צו: ובראשונים). וסובר תנא דידן שיש בגידין בנותן טעם ולכך אוסר את הבשר, אבל למ"ד אין בגידין בנותן טעם, וכן הלכה – אינו אוסר כלל (צט:). ונחלקו הראשונים אם יש לאסור משום שמנו של גיד, וצריכים ששים כנגדו (רי"ף, רש"י צט: רמב"ן, רשב"א, רא"ה, ר"ן), או שמא לא גזרו על השומן באופן שהגיד עצמו אינו אוסר. ריב"ם, הר' מאיר).

(התוס' כתבו שמשערים גם בשאר דברים שבקדרה, לבטל את הגיד בנותן טעם. והביאו שלפרש"י להלן אין לצרף שאר הקדרה אלא בשניער וכיסה, שאז מתפשט הטעם בכל הקדרה, אבל בלא"ה, צריך שיהא שיעור בירך עצמו לבטל טעם הגיד.

עוד כתבו, שכיון שכבר נמלח הבשר קודם בישולו, נתפשט האיסור גם בכדי קליפה שמסביב לגיד, ויש לשער כנגד הגיד עם קליפתו).

ירך שנצלתה בגיד – לא נאסרה, אלא קולף ואוכל עד שמגיע לגיד. (ולאו דוקא לגיד, אלא מניח כדי נטילה (כעובי אצבע), שהצליה מבליעה בכדי נטילה. עפ"י תוס'.

והרשב"א והר"ן צדדו שאין לאסור בצליה אלא כדי קליפה. וכתב הרשב"א שמ"מ יש להחמיר כדברי התוס', וכן דעת כל הפוסקים להחמיר בנטילה בצלי. חזו"א י"ד כב,ז. ודוקא בצליה, שיש בה רטיבות, אבל איסור והתר נגובים חמים שנגעו זה בזה – די בקליפה. רשב"א קיא: מובא בחזו"א שם).

דף צו

קנב. מה הדין במקרים הבאים:

- א. גדי שצלאו (או מלחו) בחלבו.
- ב. כליה שצלאה בחלבה.
- ג. כילכית (= דג קטן טמא) שנמצאת מבושלת באילפס עם בשר. וכן שאר איסורים שבושלו עם התר, מין בשאינו מינו.
- ד. חלב שבושלו בקדרה של בשר; חולין שבושלו בקדרה של תרומה.
- ה. תערובת (לח בלח) מין במינו.
- ו. ירך שנמלחה בגיד הנשה.
- ז. כחל שבושלו עם בשר; נפל לקדרה אחרת.

א. גדי שצלאו בחלבו – נאסר כולו, שהחלב מפעפע בכולו (גם בחלקים שמעליו. תוס'). אבל בכחוש אין החלב מפעפע, ובוהו התיר ר' יוחנן לאכול עד (סמוך ל)מקום החלב. (עוד יש לפרש, שבכחוש אין בו הרבה חלב, ובטל הוא בששים. תוס'. ומחלוקת הראשונים בדבר; האם החלב בטל בששים בצליה, או יש לחוש שנתקבץ למקום אחד וטעמו ניכר באותו מקום).

(א. יש אומרים שעתה אין אנו בקיאים ב'כחוש' ונוהגים להחמיר בכל ענין שמא הוא מפעפע. ריטב"א ועוד. וכ"כ הרמ"א.

ב. בחוטים ובקרומים – כתבו ראשונים (רמב"ם מאכ"א טו, לב; רמב"ן רשב"א ר"ן ועוד), אין לחוש לפעפוע. ג. מליחת בשר עם חלב שמן – דעת הרמב"ן שאין החלב מפעפע בכולו כבצליה. וכ"ד הראב"ה. ואולם התוס' והרא"ש (צו): והרשב"א והר"ן חולקים. וכתב הריטב"א שראוי להחמיר. ובהצטרף ספק נוסף – השבות-יעקב כתב להקל, משום ספק-ספקא. והכנסת-הגדולה אוסר (מובא בפמ"ג בש"ד קה סקל"ד. וע' אג"מ י"ד ח"ב כב שמשמע שיש לחוש לכנה"ג ואולם בדבר האסור רק מצד חומרא וחשש רחוק – יש להקל כהשבו"י).

ד. נחלקו ראשונים במה שאמרו שדבר שמן מפעפע – האם יש לחוש גם לפעפוע מחתיכה לחתיכה. ע' מרדכי; ר"ן צו: חז"א כב, ז).

ב. כליה שצלאה בחלבה – מותרת, לפי שהקרום מפסיק (רב הונא בר יהודה בשם ריו"ה, כפרש"י ותוס'. ונראה שצריך להסיר מן הכליה כדי קליפה, לפי שהקרום עצמו מובלע מן החלב. תוס').

ג. כילכית באילפס שיש בו בשר – אוסרת בנתינת טעם. (והיא עצמה – ויציאנה. ואם אינה ניכרת – אינה בטלה, משום 'בריה'). ויטעמנו קפילא (נחתום, מתעסק באכלין ובקי בטעמים) נכרי ויאמר אם טעם הכילכית מורגש במאכל אם לאו. (ואין מודיעים לו שצריכים לדעת לצורך איסור והתר אלא יהא כמסיה לפי תומו. רש"י ורא"ש. ור"ת, הר"ן והריטב"א חולקים, שאף אם אינו מסל"ת מועיל, לפי שאינו מרע אומנותו, והלא הדבר עתיד להתברר. ואדרבה, כאשר מודיעים לו שסומכים עליו, יותר הוא זהיר ומפחד). וכן הדין בתערובת שאר איסורים, מין בשאינו מינו.

אין בנמצא קפילא לטעמו – לר' יוחנן, משערים כאילו היה האיסור בצל וקפלוט, אם יש בו כדי נתינת טעם בתבשיל – אסור. (ושיעור זה יותר מששים. עפ"י תוס'). ואולם מסקנת ההלכה לשער בששים (כדברי רבא) כשאין קפילא. (ויש דעה שמשערים במאה. להלן צח. ולהתוס' (צט): הכוונה צ"ט ועוד האיסור עצמו. וע"ע בע"ז סה-טט. ואין הלכה כן).

(מרש"י משמע שטעימת קפילא נאמרה בשיש ששים. והרמב"ן, הר"ן וש"פ חולקים, שטעימת הקפילא להקל באה – אם טועם ואומר שאין טעם האיסור מורגש, מותר.

מדברי הראשונים נראה שהבינו שגם רש"י מודה בקדרה של בשר שבישל בה חלב, שמועיל טעימת קפילא הגם שאין ידוע אם יש ששים אם לאו. ע' בראשונים כאן ובספר מראות הצובאות; שו"ת אור גדול נט; בית ישי קלג. כתבו פוסקי אשכנז, שהמנהג עתה לשער בששים לעולם, ולא בקפילא. וכן נהגו בקהילות ספרד. ואולם בהפסד מרובה יש מפוסקי הספרדים שמקילים).

כיצד משערים – בכל מה שבקדירה, ברוטב (לדעת הרא"ה והריטב"א, השיעור ברוטב נעשה כפי חישוב נפחו לכשייקרש, ולא כמות שהוא עתה. והר"ן והעיטור (שער א יא,א) חולקים), בקיפה ובחתיכות, וכן בהתר הבלוע בקדרה, (ודוקא בבלוע העומד להיפלט, ולא במה שנתבש כבר ואין עומד לצאת. רי"ף, רא"ה). ולפי לשון אחת, אף בקדרה עצמה משערים. (ופרשו בתוס' שזה דוקא כשהאיסור אינו בעין אלא בלוע בקדרה, שאז משערים גם בעובי הקדרה עצמה לבטל את האיסור. ויש שפרשו דעה זו, שמשערים רק במה שבעין, ולא בבלוע בקדרה).

כתב רש"י שלהלכה יש לילך לחומרא ואין משערים בקדרה עצמה. ובסתם יש לשער רק לפי מה שבעין ולא במה שבלועה הקדרה, שהרי הקדרה בולעת מן האיסור ומן ההתר באותה מידה באופן יחסי. (דבר שנותן טעם, אפילו באלף לא בטל. ראשונים, עפ"י הגמרא).

ד. עבר ובישל חלב בקדרה של בשר – אם יש בחלב כדי נתינת טעם מהבשר – אסור. ועומדים על הדבר ע"י טעימת קפילא.

וכן חולין שבושלו בקדרה שבושל בה תרומה – טועמו כהן, ואם אין בו טעם תרומה, מותר לזרים. (וזה שתרומה בטלה רק באחד במאה – זהו בתערובת מין במינו, אבל בשאינו מינו – בנותן טעם. ר"ן ועוד.

ומרש"י (צ.ט.) משמע שאם יש ממשות בעין, גם מין בשאינו מינו אינו בטל אלא במאה. וע"ש בתוס' שחולקים.

והרשב"א הביא בשם התוס', שבתרומה ובערלה וכלאים, אם סילק את האיסור ולא נשאר שם אלא טעמו, אף מין במינו בטל בששים כשאר איסורים. וע' חו"א י"ד כז,ו.

ובשו"ת משיב דבר (ח"ה כז) כתב בדעת הרמב"ם (מאכ"א טו,ל) שגם בשאינו-מינו גזרו כאשר אי אפשר לעמוד על הטעם, להיות כמינו, שצריך מאה בתרומה ומאתים בערלה. ובחזו"א (כז,ו) כתב שנפלה ט"ס בדברי הרמב"ם).

ה. רבא פסק כאן שתערובת מין במינו (שאי אפשר לעמוד על הטעם) – בששים. (ומן התורה בטל ברוב, אלא חכמים הצריכו ששים, כתערובת מין בשאינו מינו. ראשונים).

(רבנו תם, הרמב"ם, הרמב"ן (קג) הרשב"א הריטב"א הר"ן והרא"ש, וכן חזר ופסק הרי"ף בסוף ימיו (ע' רמב"ן להלן קג) ועוד, פוסקים שמין במינו בטלים בששים. וכן הסכמת הפוסקים להלכה. (ע' שו"ת הריב"ש שמש"י י"ד צח). ואולם רש"י (קט קטו: ופסחים ל) פוסק כדעת ר' יהודה ורב ושמואל שמין במינו לא בטל.

נחלקו הפוסקים אם באיסורים דרבנן מודה ר' יהודה שמין במינו בטל, אם לאו (וע' שער המלך מאכ"א טז; רש"י ומלא הרועים קטו:).

טבל ויין נסך בתערובת מין במינו – אוסרים בכל שהן. וע' ע"ז עג-עד).

ו. ירך שנמלחה בגידה – רבינא אסר, (שהשוה מליחה לבישול. ולדעת הריטב"א, אפילו יש ששים כנגד האיסור – אסור, שאינו מתפשט בכלול בשוה. וכנ"ל), ורב אחא בר רב אשי וכן מר בריה דרב אשי בשם אביו התירו (בנטיילת מקום. ראשונים), לפי שהמליחה הריהו כצליה ולא כבישול, וצליה אינה אוסרת בכלול, כנוכר לעיל.

(דברי רבינא נשאר ב'קשיא' והלכה כרב אחא ורב אשי.
כל זה אמור למאן דאמר 'יש בגידין בנותן טעם', אבל למ"ד אין בגידין בנותן טעם (וכן הלכה) – אין הגיד אוסר את הבשר. ואולם סוברים רוב הראשונים ששומנו של גיד אוסר לכו"ע. עפ"י גמרא וראשונים צ"ע).

ז. כחל שנתבשל בקדרה עם בשר – אוסר בששים משום החלב הבלוע בתוכו, וכחל עצמו מן המנין, ומשערים בכלול, (והלא אי אפשר לשער רק במה שיצא ממנו, שא"א לידע). וגם כשיש ששים, הכחל עצמו לעולם אסור, שהרי בלוע מן הבשר שבקדרה. ואם נפל לקדרה אחרת – אוסר, (שעשאוהו חכמים כנבלה האסורה מצד עצמה), וצריך ששים כנגדו. (י"א שבקדרה שניה הרי הוא כשאר איסורים, להצריך ששים חוץ ממנו. ויש חולקים. ע' בראשונים).

דף צח

קנג. א. ביצת טרפה שנתבשלה עם ביצים מותרות – מה דינן?

ב. כחצי-זית של איסור שנתבשל עם התר – בכמה משערים? מה הדין באיסורים דרבנן?
ג. כיצד מבשלים את הזרוע של איל הנזיר הניתנת לכהן, בפני עצמה או עם שאר האיל? והאם היא מחוברת אליו בשעת הבישול? והאם היא יכולה להיות חתוכה בשעת הבישול או יש להקפיד על שלמותה?

א. מבואר בגמרא שביצת טמאה שנתבשלה בביצים טהורות – אינה אוסרת, לפי שאינה נותנת בהן טעם. (צדדו התוס', וכן כתב הרא"ש, שזה דוקא כשהיא בקליפתה, אבל ביצה מקולפת – אוסרת. ודעת הרמב"ן שאפילו מקולפת אינה אוסרת. וכן הרמב"ם סתם ולא חילק. ומכל מקום כתב הר"ן שראוי לחוש להחמיר). ואולם ביצה שיש בה אפרוח, (והוא הדין שיש בה דם באופן שהביצה כולה אסורה) – אוסרת בניתנת טעם, ואם יש ששים ואחת ביצים כנגדה – מותרות. (ונסתפקו מקצת מן החכמים אם היא בכלל הששים-ואחת אם לאו. ורב הונא אמר שצריכים ס"א בלעדיה. (וכן פסק הרי"ף). ורב נחמן (צו: סובר שבששים והיא די').

ב. הסיקו שאין הפרש בין זית לכחצי-זית, והוא הדין באיסורים דרבנן – משערים בששים כשאר איסורים. (לפירוש אחד ברש"י, יש מן החכמים שהורו לבטל במ"ה כמותו או במ"ג).
(יש מי שאומר שאיסור שעיקרו מדרבנן, בטל ברוב בעלמא ואין צריך ששים. ע' הגהות אשרי).

ג. זרוע בשלה מתבשלת כשהיא שלמה – כן אמר תנא קמא. ר' שמעון אומר: מבשלה עם האיל. ללשון ראשונה: לכו"ע מבשלה באותה קדרה שמבשל האיל אלא שנחלקו אם היא מחוברת לאיל בשעת בישול אם לאו. ועכ"פ לא יחתכנה לחתיכות אלא לאחר הבישול. (עפ"י רש"י. ולהתוס', אפשר שלר' שמעון אין צריך לבשלה בשלמות). ללשון אחרונה: לכו"ע מפרידה מן האיל, לת"ק מבשלה בקדרה אחרת וצריך שתהא שלמה, ולר' שמעון מבשלה עם האיל. (האיל עצמו אינו צריך שיהא שלם, גם לפי הדעה שהזרוע מחוברת אל האיל. כן כתב הרש"ש בבאור דברי התוס').

דפים צח – צט

קנד. אלו חידושים נתחדשו בזרוע בשלה, שאינם קיימים בשאר הלכות שבתורה? ומה למדנו מזרוע בשלה לכל שאר איסורים?

החידושים שבזרוע בשלה:

מבשל הזרוע עם שאר האיל לכתחילה (וצריך לעשות כן. ראשונים) שלא כבשאר איסורים, שאסור לבשלם עם התר. (י"א מן התורה, שאין מבטלין איסור לכתחילה, וי"א מדרבנן. ועכ"פ ודאי אין מצוה בדבר); – אפילו לשיטת ר' יהודה שמין במינו לא בטל, כאן התירה תורה את בליעת הזרוע באיל (אביי). אפילו שטעם כעיקר מדאורייתא – כאן התירה תורה. (רבא. ומשמע ברש"י שהכוונה לטעם כל דהו, ביותר מששים או ממאה, שבקדשים אסור וכאן מותר. (וכתב הרשב"א, שזה דוקא מין במינו, בדומה לזרוע והאיל, אבל מין בשאינו מינו, ודאי אף בקדשים מודה רש"י שבטל בששים, כמפורש בכ"מ. והריטב"א בשם הרמב"ן פרש שאין כוונת רש"י לומר שקדשים אינם בטלים ביותר מששים. וע"ע זכר יצחק פ,ג; קהלות יעקב – טו). והתוס' חולקים, שכזה מותר גם בקדשים, והכוונה כאן לטעם ממש שאסור מהתורה בין בקדשים בין בחולין, וכאן התירה תורה, שפעמים שהזרוע ומקצת מן האיל מחוץ לרוטב, ונבלע וניכר הטעם באיל, ומותר); –

(אפילו שבשאר מקומות התר מצטרף לאיסור לשיעור כזית, כאן אינו מצטרף. כן גרס רבנו תם). מקום החתך (של החלק שנאסר) – בכל התורה אסור, וכאן התירה תורה. (רבינא. וה"ה בשאר קדשים מותר, שאין גזה"כ מיוחדת בזרוע בענין זה. תוס'. ויש חולקים. ע' תורת חיים ואהל משה – כאן; משך חכמה – ויקרא ד, י. וע"ע אבי עזרי – (קמא) אה"ט ב,ט).

ואולם דין ביטול בששים (או במאה – למ"ד) – למדנו מזרוע בשלה, וכיון שהוא דין לחומרא, כי לולא הלימוד היה מותר חד בתרי, לכך אפשר ללומדו מזרוע בשלה. (משמע מרש"י שהוא לימוד גמור. ואולם התוס' כתבו שאינו אלא אסמכתא).

דף צט

קנה. מה הדין באופנים דלהלן?

א. תרומה שנתבשלה עם חולין; שאור של תרומה שנפל לעיסת חולין.
ב. ציר דג טמא שנתערב בציר טהור.

א. תרומה שנתבשלה בחולין – אם נותנת טעם בתערובת – הכל אסור, ללא כל הבדל בכמויות של התערובת. אם אינה נותנת טעם – מין בשאינו מינו, בששים. ולדעה אחת – במאה. (לרש"י, מאה מלבד התרומה עצמה. ולפרוש התוס', מאה כולל היא עצמה).

שיטת רש"י שאפילו ודאי אין בה טעם, צריך ששים או מאה. (וכן היא שיטתו בשאר איסורים). ושאר ראשונים חולקים, שדוקא בסתם צריך ששים, אבל אם טעמו כהן ואמר שאין הטעם מורגש – מותר אף בפחות מששים.

עוד משמע מרש"י, שאם יש ממשות בעין בתרומה שבתערובת, אלא שא"א לזהותה, דינה כדין תערובת מין במינו כדלהלן. והתוס' חולקים וסוברים שאין הבדל בין טעם ופליטה לחוד ובין תערובת ביבש). מין במינו – אפילו אין טעם התרומה מורגש, אוסר עד מאה ואחד. והוא הדין לשאור תרומה חטים שנפל לעיסת חולין של חטים, ויש בו כדי לחמץ.

ושיעור 'מאה ואחד' פרשו התוס', התרומה ועוד מאה חולין. אבל לפרש"י, לפי הדעה הסוברת שכל האיסורים בטלים במאה, צריך לפרש שהתרומה אינה בטלה אלא במאה ואחד מל בד התרומה. אך משמע שזה רק בכגון שאור שנפל לעיסה שחימוצו קשה, אבל בשאר תערובות – די במאה.

- ב. ציר דג טמא אוסר ציר טהור בכמות של אחד ל-192, (רביעית בסאתיים'. כן אמר ר' יהודה, ומשמע לכאורה בסוגיא שכן נוקטים להלכה. וכן פסקו הרמב"ם (מאכ"א טו,ד) והאשכול (ח"ג לו). ואולם הרשב"א פסק בששים. ע' תורת הבית ב"ד ש"א טז,א; שו"ת, ח"א שצב. וע"ע פלתי צח סקי"א ק סק"ב), ואפילו לר' יהודה הסובר מין במינו לא בטל, שונה ציר שאינו אלא זיעה בעלמא, (ואיסורו מדרבנן. פוסקים.
- א. יש שכתבו שה"ה לשאר איסורים דרבנן מודה ר' יהודה שמין במינו בטל, ויש דוחים, שדוקא בציר שאינו אלא זיעה. ע' בראשונים.
- ב. יש צד לומר, לשיטת הרשב"א, שדגים שמשמשים בהם על הרוב בציר, צירן אסור מן התורה, משום 'טעם כעיקר'. ע' חזו"א ריד, לדף קיב.
- ג. ציר של שאר מינים טמאים – אסור מדאוריתא. ראשונים. וע' מרדכי תרע"א שציר נבלה וטרפה – דרבנן, ודלא כהתוס'. וע' שטמ"ק בכורות ו).

דף ק

קנו. מה הדין במקרים דלהלן:

- א. גיד הנשה שנתבשל עם שאר גידים.
- ב. חתיכת נבלה או דג טמא, שנתבשלה עם חתיכות אחרות.
- ג. חתיכת איסור שנתנה טעם בחתיכה אחרת, ואח"כ סילק את חתיכת האיסור והוסיף חתיכות התר ומים לאותה קדרה.
- ד. כמקרה הנ"ל, אלא שלא סילק את האיסור.
- א. גיד הנשה שנתבשל עם גידים המותרים – בזמן שמכירו, מוציאו ואוסר בכדי נתינת טעם – למאן דאמר יש בגידין בנותן טעם, אבל להלכה קיימא לן אין בגידין בנותן טעם, והכל מותר.
- אם אינו מכירו – כל הגידים אסורים, שגיד הנשה (בשלמותו) אינו בטל כלל (מדרבנן), משום 'בריה'. (ויש אומרים עפ"י הירושלמי, שבריה בטלה בכאלף (תשע מאות וששים). ע' בראשונים ובי"ד ק), והרוטב – בנותן טעם (למ"ד יש בגידין בנותן טעם).
- ב. חתיכת איסור שנתבשלה בחתיכות התר – בזמן שמכיר את האיסור, מוציאו, והשאר נאסר בנותן-טעם, (ע"י טעימת קפילא או בששים, כנזכר למעלה). לא מכיר – הכל אסור, שאין החתיכה בטלה, אם משום שלעתים היא עשויה להימנות, אם משום שראויה להתכבד בה לפני האורחים. (ויש דעה שדברים שאינם אסורים בהנאה, אפילו הם 'דבר שבמנין' – בטלים. עתוס', עפ"י ע"ז עד. ועע"ש).
- אם אינה ראויה להתכבד (ואינה 'דבר שבמנין') – בטלה חד בתרי. (עפ"י ראשונים, כפשוטו לשון הגמרא 'ותיבטל ברובא' ונחלקו הראשונים אם מותר לאכול כולן כאחת, או לבשלן ביחד, כי נהפך האיסור להתר, אם לאו. ערא"ש, רשב"א ועוד).

ג. חתיכת איסור שנתנה טעם בחתיכת התר, ונסתלק האיסור – לרבה בר בר חנה, (י"ג: רבה בר רב הונא) אין החתיכה השניה אוסרת חתיכות אחרות אלא כנגד האיסור הבלוע בה, ולכך אם יש ששים ברוטב ובכל החתיכות כנגד החתיכה הראשונה – הכל מותר.

ולרב, כיון שסובר מין במינו אינו בטל, אוסרת החתיכה השניה את כל מה שנתבשל עמה. (ודוקא אם החתיכה השניה קיבלה טעם מן האיסור, רק אז הרי היא נעשית כנבלה לאסור אחרים, אבל בלאו הכי – אינה אוסרת דברים אחרים. תוס', ר"ה, ר"ן. והרמב"ן חולק, שאפילו לא נתן בה טעם, כיון שנאסרה הריהי אוסרת הלאה, שהרי אפילו משהו לא בטל).

א. נחלקו ראשונים ז"ל, לפי מה דקיימא לן מין במינו לא בטל – האם יש לשער כנגד כל החתיכה השניה, לפי שנעשתה כגופה של נבלה, (ר"ת. וכ"פ הרמ"א להחמיר), או אין לשער אלא רק כפי הכמות הבלועה בה מן האיסור – כן היא שיטת רבנו אפרים. (וכ"פ בשו"ע). אבל בבשר בחלב, אף לשיטה זו נעשה הבשר כגופו של איסור, ומשערים כנגד כולו.

יש שכתבו שלדעת הרי"ף הלכה כרבב"ח ולא כרב, ולעולם אין אומרים 'חתיכה נעשית נבלה' אלא משערים כפי בליעת האיסור הראשון בלבד (ע' מלחמת ה'; ר"ן).

ב. אם אותה חתיכה שקיבלה טעם מן האיסור, אינה ניכרת בין כל החתיכות – הריהי בטלה ברוב (עכ"פ לפי השיטות שאין אומרים 'חנ"נ'), ואעפ"י שהיא חתיכה הראויה להתכבד, היות ואין איסורה מחמת עצמה אלא מפני שבלעה איסור מדבר אחר, ואותה בליעה אינה ראויה להתכבד – בטלה (עפ"י ראשונים).

ד. כמקרה הנזכר, אלא שלא סילק האיסור – לרבב"ח, יש לשער כל מה שבקדרה בששים כנגד האיסור. ולרב, צריך שיהא במים וכדו' שישים כנגד האיסור (וגם כנגד החתיכה הבלועה מן האיסור, שאף היא כנבלה עצמה. ולשיטת רבנו אפרים, אין צריך אלא כנגד חתיכת האיסור, אך כפי מידת גודלה בתחילה. עפ"י ראשונים), ושאר כל חתיכות ההתר אינן באות בחשבון, שהרי הם 'מינו' של האיסור, הלכך אינן מבטלות אותו. (כן אמר רבא. ויש דעה החולקת על סברת 'סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו' ע' בע"ז עג).

(כתבו התוס', שרוב צריך גם שיהא בחתיכות ההתר פי ששים מן החתיכות האסורות, כדי לבטל את טעם בליעת הרוטב מחתיכות האיסור. ולכאורה לרבנו אפרים די שיהא פי ששים מחתיכת האיסור. וע' בהגהות מלא הרועים ובגליונות קה"י).

קנז. א. האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה – האם הוא חייב, וכמה?

ב. מאימתי חלים איסור בהמה טמאה ואיסור גיד הנשה בהמה – בשעת לידתה או אף קודם לכן?

א. לתנא קמא, איסור גיד הנשה אינו נוהג בבהמה טמאה. כן היא שיטת ר' שמעון בברייתא, ושם מפורש שר"ש פוטר גם משום איסור בהמה טמאה, שסובר אין בגידין בנותן טעם. (ומשום גיד פטור לפי שנאמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה – מי שגידו אסור ובשרו מותר, יצאה טמאה). ר' יהודה מחייב שתיים, (ואעפ"י שאין איסור חל על איסור, כאן חל איסור גיד על איסור טמאה, משום חומרתו, שכן איסורו נוהג בכך נה, כלומר קודם מתן תורה).

ב. איסור טמאה חל משעת יצירה. איסור גיד הנשה – משעת יצירת הגידים, שהוא שלב מאוחר יותר. ואולם לר' יהודה, איסור גיד הנשה אינו קיים בשליל, אך אמרו שזה דוקא בבהמה טהורה, שהכתוב התיירה במעי אמה (בבהמה) אבל בטמאה – אסור. (ואפשר למסקנא שאף בטמאה אינו נוהג איסור זה בשליל לדעה אחת. עתוס'. וע"ע פריים נוספים לעיל עד-עה).

דף קא

קנת. מה הדין במקרים הבאים?

- א. האוכל גיד הנשה של נבלה.
- ב. האוכל גיד הנשה של עולה או של שור הנסקל.
- ג. שגג ועשה מלאכה ביום הכיפורים שחל להיות בשבת.
- ד. יוהכ"פ שחל בשבת והיה שוגג בשבת ומזיד ביום הכיפורים, או להפך.

א. האוכל גיד הנשה של נבלה – ר' מאיר מחייב שתיים (שסובר איסור חל על איסור ב'כולל', ומתוך שחל איסור נבלה על שאר הבשר, חל גם על הגיד. וכן פסק הרמב"ם). וחכמים אומרים: אינו חייב אלא משום גיד אבל לא משום נבלה, שאין איסור חל על איסור אפילו ב'כולל' – וזו היא שיטת ר' יוסי הגלילי ור"ש.

ב. האוכל גיד הנשה של עולה או של שור הנסקל – בין לר"מ בין לחכמים חייב שתיים, לפי שאיסור חל על איסור ב'כולל' כאשר נוסף חומר באיסור השני, כמו כאן שמתוסף איסור הנאה. (מרש"י נכאן וביבמות לד ובכריתות יד.) מבואר שאיסור הנאה הוא 'איסור מוסיף', וכ"כ הרמב"ן. והתוס' פרשו, וכן פרש הריטב"א, שהוא 'איסור חמור' ואין זה בגדר 'מוסיף'. וע"ע: המאור; 'שעם המלך' על השעה"מ – הלכות יסודי התורה, דף ב,ב; אג"מ אה"ע ח"ג ל,א; קה"י יד,ב).

(א. הרמב"ן כתב שלמ"ד אין בגידין בנותן טעם אינו חייב בגיד של עולה משום מוקדשין. ואולם הרמב"ם פסק אין בגידין בנו"ט ופסק שחייב שתיים.

ב. לר' שמעון, אין איסור חל על איסור אפילו בכולל ובתוספת חומרה. רש"י. ועוד סובר ר"ש שגיד הנשה אסור בהנאה, ואין כאן תוספת חומרה).

ג. יוהכ"פ שחל להיות בשבת, ושגג ועשה מלאכה – נחלקו ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא אם חייב שתיים (שבת היא; יום כפורים הוא – ללמד שחל האחד על חברו, אם משום 'בת אחת', אם משום שיוהכ"פ כולל גם איסור אכילה, ושבת מוסיף חומר מיתת ב"ד. עפ"י רש"י ותוס'. וע"ע שעה"מ אי"ב דף סג ע"ד; אבני נזר יו"ד שנא, ו-י), או אינו חייב אלא אחת, להסבר אביי – משום שבת, שהיא נחשבת כאיסור הראשון, הואיל וקביעה וקיימא, אבל יוהכ"פ ב"ד הם שקובעים אותו. ולרבא (ורבין וכל נחותי), הרי זה כאיסורים החלים בבת אחת, ומחלוקתם באיסור בת אחת אם חל על איסור אם לאו. (או אפשר שסובר ר' עקיבא ששבת ויום הכיפורים איסור אחד הוא, ששניהם משום 'שבת', ולכך אינו חייב אלא אחת. עפ"י רמב"ן וריטב"א).

ד. שגג בשבת והזיד ביוהכ"פ – לכו"ע חייב חטאת משום שבת.

שגג ביוהכ"פ והזיד בשבת – לרב יצחק בר יעקב בר גיורי בשם ר' יוחנן, וכהסבר אביי – פטור מקרבן לריה"ג, שאין איסור יוהכ"פ חל על איסור שבת. ולרבא – לכו"ע חייב, (לפי ששני איסורים החלים בבת אחת, לכו"ע חייבים על אחד מהם, ואם א"א לחייב חטאת על אחד, משום שהיה מזיד, מתחייב חטאת על האיסור האחר. עפ"י רש"י. ובחזון איש (ריד) צידד שלפרוש התוס' אין מקור לדין זה, ולעולם מתחייב על האיסור החמור יותר, ואם הזיד באיסור החמור ושגג באיסור הקל – פטור מחטאת. ולכן לרע"ק לעולם חייב משום שבת ופטור משום יוהכ"פ).

קנט. א. האם איסור גיד הנשה היה קודם מתן תורה?
 ב. מאימתי נקראו 'בני ישראל'?

א. לר' יהודה, איסור גיד הנשה התחיל מאז מעשה דיעקב וה'איש', וחל על בני יעקב. (וע' בתוס' לעיל צ). ד"ה קדשים) שהעלו צד שאף שאר אומות העולם נאסרו בגיד עד מתן תורה. אך נראה שלא כתבו כן אלא לרווחא דמלתא. ע"ש ובתוס' להלן קב. ד"ה רבי יהודה. לחכמים, משמע לכאורה (כדפרש"י) שלא נאסרו אלא משעת מתן תורה ואילך. (ואולם מדברי הרמב"ם עולה שגם לדעת חכמים נאסרו עוד קודם מתן תורה, אלא שענה האיסור אינו אלא מממצות משה רבינו ע"ה שנצטווה מפי הקב"ה, ולא מחמת האיסור הראשון).

ב. מבואר בגמרא ש(לחכמים) משעה שהקב"ה קראו ליעקב 'ישראל' – מאז נקראו 'בני ישראל', ולא קודם לכן. ו'בני ישראל' האמור במצוות – משעת מתן תורה הוא. (לר' יהודה משמע שנקראו בני ישראל כבר מקודם לכן, על שם העתיד).

דפים קא – קב

קס. א. האם איסור אבר מן החי נהג בחיה ובעוף טהורים? ומה הדין בדגים ובחגבים?
 ב. האם הוא נהג בבהמה חיה ועוף הטמאים?
 ג. אבר מן החי שאין בו כזית – האם חייבים עליו?
 ד. בשר מן החי שאין בו כזית – האם חייבים עליו?
 ה. אכל צפור טהורה שלמה בחייה – מה דינו?
 ו. עוף טמא שאין בו כזית – האם חייבים עליו משום טמא ומשום נבלה?

א. לר' יהודה, ר' אלעזר וחכמים, (וכן דעת רבי וראב"ד ש, וסתם משנה בטהרות) – נהג איסור אבמ"ה בבהמה חיה ועוף, אבל לא בדגים ובחגבים. (רק חזק לבתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש, ולא תאכל הנפש עם הבשר – כל שאתה מצווה על דמו אתה מצווה על אבריו. כל שאי אתה מצווה על דמו א"א מצווה על אבריו).

לר' מאיר לא נהג אלא בבהמה טהורה בלבד. (מסמיכות הכתוב וזבחת מבקרך ומצאנך לאיסור אבר מן החי).

ובבן נח, אף לר' מאיר אסור באבר מן החי בכלום. כן נקטו בפשטות התוס' לעיל לג. כמוש"כ הרש"ש כאן. וכ"כ בתורא"ש ובבית מאיר כאן. ואולם מהרמב"ן (כאן) ומהרש"א (לג) מבואר, שלר' מאיר גוי מותר באבר מן החי של חיה ועוף, כישראל. וכן צידד בהגהות מלא הרועים).

(יש מן הראשונים שכתבו שאבר של אדם חי גם כן אסור באיסור אבר מן החי. ע' רמב"ם – מאכ"א ב,ג; רא"ה וריטב"א – כתובות ס. ויש חולקים וסוברים שאין בדבר אלא איסור 'עשה'. וע' שו"ת הרשב"א ח"ג רנז; משל"מ – אבל יד, כא; שחיסה ב,ג; מג"ח תנב,ט; קהלות יעקב – ה).

ב. לר' מאיר, אינו נהג אלא בבהמה טהורה, כאמור. לחכמים, נהג גם בחיה ובעוף הטהורים. (לא תאכל הנפש עם הבשר – אלא בשר לבדו, הא כל שאין בשרו מותר, אי אתה מצווה על אבריו). אבל לבן נח אסור בין טמאים בין טהורים, (שהרי בשר כולם מותר לו).

לר' יהודה ור' אלעזר – נוהג אף בחיה ועוף הטמאים. (אם מדרשת הכתוב רק הדם... ולא תאכל הנפש... – כל שאתה מצווה על דמו אתה מצווה על אבריו, והטמאים בכלל זה, אם משום שאיסור אבר מן החי חל על איסור טמא, משום חומרו שהוא נוהג בבני נח. כן דעת ר' יהודה).
(בבן נח, אין חילוק בין בהמה לחיה. ואולם הרמב"ם כתב (מלכים ט, יא) שפטור באבמ"ה של עוף (אפשר לפי שאינו בכלל 'בשר' סתם. רדב"ז. וע"ע בכס"מ). והראב"ד השיגו.
ומבואר בסוגיא שבן נח חייב משום אבר מן החי בעוף טמא גם לאחר שחיטה, כל עוד הוא מפרכס, אבל בטהור, כיון שלישראל הוא מותר ע"י שחיטה, אף לב"נ מותר. וע' לעיל לג. וע"ע אחיעזר ח"ב ה, ח).

ג. אמר רב: אבר מן החי צריך כזית. ('אכילה' כתובה בו). אך לאו דוקא כזית בשר אלא כל שיש כזית ע"י בשר גידים ועצמות – חייב.

ד. בשר מן החי אין חייבים עליו אלא בכזית, כשאר איסורי אכילה.

ה. נטל צפור שאין בה כזית ואכלה – רבי פוטר, (והמנחת-חינוך (תנב, ז) מצדד שמ"מ אסור מן התורה אלא שפטור), שבהייה אינה עומדת לאברים. ולדעת רבא, אפשר שאם חישב עליה מתחילה לאכלה אבר אבר – חייב, שמועילה מחשבתו להיותה עומדת לאברים. ודוקא לו עצמו, ולא לאחר שלא חישב. ואביי נחלק. (הרמב"ם השמיט דין זה, ונראה כיון שאף לרבא אין הדבר מבורר, אלא אמר זאת ב'את"ל'. עפ"י מנחת חינוך תנב, ז).

ו. ר' אלעזר בר"ש מחייב, ('על אבר ממנה חייב על כולה לא כ"ש?!'). ואם חישב לאכלה מתה ואכלה חיה – לרבא אפשר שפטור, שמא יש לילך אחר מחשבתו. ואביי חולק.
(אם יש בה כזית – לרש"י, אף לרבי חייב משום בשר מן החי. ולהתוס' פטור, לפי שאינה עומדת בחייה לחתיכת בשר לכו"ע. ומשום נבלה – יתכן וחייבים עליה, לפי שבשעת בליעה היא מתה. ע' מהרש"א שצידד בדבר).

ז. עוף טמא – בין בחייו בין במותו, חייבים עליו משום איסור טמא אפילו אין בו כזית, משום 'בריה'. אבל משום נבלה אין חייבים אלא בכזית. (שארין שייך שם 'בריה', לפי שלא היתה נבלה כשנבראת. רש"י. וכן אין אומרים 'בריה' אלא בדבר שאילו ייחלק אין שמו עליו. עפ"י ראשונים. ולרמב"ם (מאכ"א ד, ג) יש שיטה אחרת, שהאוכל עוף טהור חי לוקה משום נבלה בכל שהו, מדין בריה. וע' בחדושי הגר"ח"ס ועוד).

דפים קב – קג

קסא. א. האוכל אבר מן החי עם בשר מן החי יחדיו, בהתראה אחת; וכן אבר מן החי עם בשר אחר של טרפה;

בשר מן החי ובשר של טרפה – כמה הוא חייב?

ב. האוכל אבר מן החי או בשר מן החי של בהמה טרפה – כמה חייב?

ג. מתי חל איסור אבר מן החי, מתי חל איסור טרפה ומתי חל איסור חלב?

ד. האוכל חלב מן החי של טרפה – כמה חייב?

א. נחלקו ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש על מקור איסור בשר מן החי, האם הוא נלמד מאותו כתוב שמוהיר על הטרפה (ובשר בשדה טרפה. ר' יוחנן), או מן הכתוב המזהיר על אבר מן החי (לא תאכל הנפש עם הבשר. רשב"ל).

נפקא מינה למנין המלקיות; שאם אכל אבר מן החי עם בשר מן החי – לר' יוחנן לוקה שתיים ולר"ל אחת. אכל בשר מן החי ובשר טרפה (של בהמה אחרת, שאין לדון משום 'אין איסור חל על איסור') – לריו"ח לוקה אחת ולר"ל שתיים. ואילו אכל אבר מן החי ובשר טרפה (מבהמה אחרת) – לכו"ע לוקה שתיים.

ב. אבר מן החי של בהמה טרפה; –

אם נטרפה בשעה שנולדה (או קודם לכן. תוס' ועוד) – אזי, לאותן דעות שבהמה בחייה לאברים עומדת, נמצא שאיסור אבר מן החי ואיסור טרפה חלים בבת אחת וחייב שתיים. ואם לאו לאברים עומדת, יש סוברים שאיסור אבמה"ח חל על טרפה (לפי שהוא מוסיף איסור לב"נ. וגם אפשר שחל מגזרת הכתוב, כל שאתה מצווה על דמו אתה מצווה על אבריו – לר' אלעזר. עפ"י תוס'. וגם אפשר שחל ב'כולל', מתוך שחל על הגידים והעצמות חל גם על הבשר. ע' חזו"א י"ד ז-ב). וי"א שאינו חל, וחייב רק משום טרפה. (ואפשר שנחלקו ריו"ח ור"ל בשאלות אלו).

נטרפה לאחר הלידה – אם נוקטים שבהמה בחייה לאברים עומדת, אין איסור טרפה חל על איסור אבר. מלבד להסבר אחד, לר' יוחנן איסור חל על איסור וחייב שתיים. ואם לאו לאברים עומדת – באנו לשאלה הקודמת, אם איסור אבמה"ח חל על טרפה (משום 'מוסיף').

נטרפה בשעה שתלש את האבר – אם בהמה בחייה לאברים עומדת, כבר קדם וחל איסור אבמה"ח. ואם לאו לאברים עומדת – חייב שתיים, ששני האיסורים חלו בבת אחת. (וכן פסק הרמב"ם. ומשמע מדבריו שאם נטרפה קודם לתלישת האבר, אין חייבים משום אבר מן החי – ע' לחם משנה – מאכ"א ה; שער המלך – איסור"ב יז, ח דף סד, ב).

בבשר מן החי – נחלקו רש"י ותוס' אם איסור זה חל בבהמה בחייה (רש"י), או כאן הכל מודים שאינו חל אלא משעת פרישתו מן הבהמה (תוס'). ואולם לר' יוחנן בלאו הכי בבשר מן החי של טרפה לעולם אינו חייב אלא אחת, שהרי 'לאו' אחד לשניהם, כנ"ל.

ג. איסור אבר מן החי נחלקו בו תנאים (רבי וראב"ש) ואפשר גם אמוראים (ריו"ח ורשב"ל), האם הוא חל בכל בהמה בשעת לידתה, (לפי שבהמה בחייה לאברים היא עומדת. כלומר, לולא שאסרה תורה לאכול אבמה"ח. עפ"י פלתי), או רק כאשר נתלש האבר, רק אז חל האיסור. (יש אומרים שאף לפי דעה זו, יש איסור עשה, 'שאינו זבוח' על כל בהמה בחייה. ויש חולקים. עתוס' שבועות כד. ד"ה האוכל).

איסור טרפה חל משעת ההטרפות. (ואם נטרפה קודם ללידה – חל האיסור משעת הלידה ולא קודם לכן. עפ"י תוס'). ואולם לפי דעת האומר בהמה בחייה לאברים עומדת והרי היא אסורה כבר משום אבר מן החי, אם נטרפה לאחר לידתה, לא חל עליה איסור טרפה בהחלט אלא תלוי ועומד עד שמתה, שהרי איסור אבמה"ח מונע מלחול עליו איסור טרפה.

איסור חלב חל משעת הלידה. (ואף לדעת הסובר שהתולש חלב חי מהשליל ואכלו חייב, אינו חל אלא ביציאתו ממעי אמו. עפ"י תוס').

ד. האוכל חלב מן החי של טרפה – לר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן, חייב שתיים. ולר' אמי ור' אבהו בשם ר' יוחנן, חייב שלש, משום 'מן החי', חלב, וטרפה. (הרמב"ם פסק שלוקה שלש. וע' בבאור שיטתו בלח"מ – מאכ"א ה; שעה"מ איסור"ב יז, ח; זכר יצחק לה ד"ה עתה).

ובארו מחלוקתם בכמה פנים: א. כגון שנטרפה בלידתה, והשאלה היא אם בהמה בחייה לאברים עומדת וחל איסור אבמ"ה ביחד עם שני האיסורים האחרים, אם לאו לאברים עומדת ולא חל איסור אבמ"ה על טרפה וחלב. ב. כמקרה הנ"ל, ונחלקו בשאלה אם איסור אבמ"ה חל על חלב וטרפה (משום 'מוסיף') אם לאו. (ואפילו אם ננקוט שהוא חל על טרפה, שמא לא חל על חלב שהוא חמור, בכרת. עתוס). ג. כגון שנטרפה אח"כ, ונחלקו אם איסור טרפה, כשם שהוא חל על איסור חלב (מגילוי הכתוב), כך הוא חל על 'מן החי', שאיסור חל על איסור, (ויש גם חומר באיסור טרפה על אבמ"ה, שכיון שנטרפה שוב אין לה התר, אבל לאבמ"ה יש התר בשחיטה – עתוס' יבמות לג:), אם לאו. (ועתוס' אופן נוסף בהסבר המחלוקת, לדעת רבא).

דף קג

קסב. א. אבר מן החי מחולק – האם חייבים על אכילתו?

ב. החיוב על מאכלות אסורות – האם הוא תלוי בהנאת גרונו או בהנאת מעיו? מאי נפקא מינה?

א. אבר מן החי שחולק קודם הכנסתו לפה – לר' יוחנן (אליבא דרב דימי ורבין) פטור, (היות וחיידוש הוא שחיבה תורה על גידין ועצמות, אין לך בו אלא חיידוש, כשאוכלו בבת אחת. רש"י. ומשמע מרש"י שאם חלקו והכניסו לתוך פיו ובלע בבת אחת – חייב. והתוס' חולקים וסוברים שבכל אופן פטור, שצריך שיהא מחובר בעת הבליעה, להיות עליו שם 'אבר'). ולר' אלעזר – חייב, (וכן לר' אסי בדעת ר' יוחנן. רש"י. ועמ"ש"א), שמחוסר קירבה בין החלקים – לאו כמחוסר מעשה דמי, ויש כאן 'כזית' שלם. (מדברי הרמב"ם נראה שמפרש 'חלקו' – שהפריד הבשר מהגידים והעצמות, אבל אם חתך את האבר, ובכל חתיכה יש כזית בשר גידים ועצמות – חייב. וע' בחדושי הגר"ח – שם ד, ג.).
חילקו מבפנים (סמוך לבית בליעתו. רש"י) – לריו"ח חייב, שהרי נהנה גרונו בכזית. ולר"ל פטור, שהרי צריך אכילת מעיו, ובמעיו אין שיעור אכילה ב"א. (ואי אתה מוצא אלא באבר קשה שאין לועסים אותו אלא בולעו כזית שלם, בשר גידין ועצם).
(יש להדגיש שכל זה אמור בנוגע לחיוב 'אבר' – בשר גידין ועצמות, אבל אם אכל כזית בשר מן החי, חייב בכל אופן, כשאר איסורי אכילה).

ב. לדעת ר' יוחנן, חיובי אכילה תלויים בהנאת גרונו. ולדעת ר"ל – בהנאת מעיו.

הנפקותות המבוארות בסוגיא: א. אבר מן החי שחילקו בתוך פיו סמוך לבית בליעתו, וכנ"ל. ב. האם האכל שבחיד, שכבר הורגש טעמו וגרונו נהנה בו (להוציא זה שבין השניים), מצטרף לשיעור כזית לחיוב, או אין לצרף אלא מה שנבלע למעיו. ג. אכל חצי כזית והקיא, ואכל עוד חצי כזית, זה או אחר – לריו"ח חייב, שהרי נהנה גרונו בכזית (ואפילו זה שכבר נבלע, אינו נידון בבליעתו כמעוכל, [בזמן שהוא ראוי עדיין לאכילה. עפ"י תו"י יומא פא.], והרי הוא כשאר אכלין שחייבים עליו), ולר"ל פטור, שהרי לא נהנו מעיו בכזית (וכן כשאוכל כזית והקיא וחזר ואכלו – לריו"ח לוקה שתיים).

דף קד

קסג. א. מה דינם של בשר בהמה, בשר חיה ועוף, ובשר דגים וחגבים – לענין אכילתם עם חלב; בישולם עם

חלב; העלאתם עם חלב על השלחן?

ב. אלו קולי הלכות נמנו בחלת חוצה לארץ?

ג. האם חכמים גזרו גזרה לגזרה?

א. מן התורה אסור לבשל בשר בהמה (טהורה) עם חלב בהמה, (בין בארץ בין בחו"ל, בין בחולין בין במקדשין. ראשונים, עפ"י תוספתא). וכן אסור לאכלם כשנתבשלו יחדיו, אבל לאכלם שלא בדרך בישול, כגון צונן בצונן – אין אסור אלא מדרבנן.

בשר חיה ועוף – מחלוקת תנאים (ק"ג); לתנא קמא אסורים מן התורה, בין בבישול בין באכילה, כבהמה. לר' עקיבא אסורם מדרבנן (גזרה משום בהמה. רש"י). ולר' יוסי הגלילי – מותר לאכול עוף בחלב, וכן היו נוהגים במקומו (קטז).

(הרא"ש כתב בדעת הר"ף (ק"ג), שת"ק לא נחלק על רע"ק בחיה ועוף, אלא ריה"ג לבדו. ואין כן דעת רש"י ותוס' שם. וע' מהר"ם שיף סוף פרקין).

(הרמב"ם, הר"ף, הרשב"א, הריטב"א והרא"ש פסקו כרב אשי, שעוף בחלב – מדרבנן. וכן הוא בשו"ע (פ"ג, ג). וכן פסק הש"ך שם. ואילו התוס' (בר"ה עוף) צדדו שאסור מהתורה. וכן החמירו הב"ח והמהרש"ל.

מפשטות דברי הרמב"ם מבואר שבשר עוף מותר לבשלו בחלב. וכן פסק בשו"ע).
בשר דגים וחגבים – אין בהם אסור, לא מהתורה ולא מדרבנן. (ויש אוסרים דגים עם חלב משום סכנה.

ע' בפוסקים – יו"ד פ"ז).

חכמים גזרו על העלאת בשר עם חלב על שלחן שאוכל עליו, אך לא על שלחן שסודר עליו את התבשיל. טעם הגזרה – שמא יגעו זה בזה כשהם חמים בכלי ראשון והרי זה 'דרך בישול'. (כן בארו בגמרא אליבא דרב יוסף. ואולם לאביי ורב אשי אפשר שא"צ לזה, אלא גזרו אף משום חשש אסור דרבנן, שמא יאכלם יחדיו בצונן).

לבית הלל, גזרו גם בבשר חיה ועוף, אם משום שסוברים שחיה ועוף אסורים מן התורה (רב יוסף), או אפשר שאעפ"י שאסורים מדרבנן, גזרו על ההעלאה כבבשר בהמה (לרב אשי. שלולא גזרת העלאה, לא היתה מתקיימת גזרת אכילה. והכל גזרה אחת היא. עפ"י רשב"א ור"ן). ולבית שמאי, העוף עולה עם הגבינה על השלחן. (שלישיתם עוף בחלב – דרבנן, ולא גזרו על העלאה. עפ"י נמוקי הגרי"ב). וזהו אחד מקולי ב"ש וחומרי ב"ה.

ב. חלת חוצה לארץ – מדברי סופרים. תקנוה כדי שלא תשתכח תורת חלה. ונותנים אותה לכהן לאכילה (ואפילו הוא טמא בטומאת מת. אבל לא בטומאה היוצאת מגופו, ולכך יש ליתנה לכהן קטן שלא נטמא בקרי, או לגדול שטבל לקריו. ונאכלת לטבול-יום. ולר' יוסי – נאכלת לבעל קרי אך לא לזב זבה נדה ויולדת. וכל זה במקומות הרחוקים, כגון בבל ושאר מדינות, אבל במקומות הסמוכים לארץ ישראל, מפרישים שתי חלות, כפי פרטי הדינים שבמסכת חלה. עתוס').

ונאכלת עם הזר על השלחן, שלא גזרו בה שמא יאכלנה הזר. וניתנת לכל כהן שירצה (לרש"י, אפילו לזה שאינו מחזיק בתורת ה', ולא ישמרנה בטהרה. והתוס' כתבו שצריך ליתנה רק למחזיק בתורת ה', אלא שאם אין כהן חבר, או שהוא עשיר, נותנים אותה לכהן עם הארץ, הגם שאינו בקי בדיני טומאה וטהרה).

(נראה שחלת חוצה לארץ אינה טובלת. עפ"י תוס').

דינים נוספים – ע' בבכורות כו.

ג. רב יוסף הוכיח שאין גזרים גזרה לגזרה. (ואולם יש מקומות שגזרים גזרה לגזרה. וכן לאביי ורב אשי משמע שכאן גזרו. מאידך בכמה מקומות בש"ס פשוט שאין גזרים גזרה לגזרה, ובכמה מקומות נחלקו בדבר אמוראים – ואין לחוש בדבר, שאין לדמות גזרות חכמים זו לזו. והדבר משתנה לפי קירוב הגזרות זו לזו, שלעיתים בלעדי זו אין מתקיימת זו, נמצא הכל גזרה אחת היא. עפ"י תוס', רמב"ן ועוד).

דפים קד – קה

קסד. האם מותר לאכול בשר או עוף בסמוך לאכילת גבינה? והאם צריך לנקות פה וידיים ביניהם?

אמר רב חסדא: אכל בשר – אסור לאכול גבינה. אכל גבינה – מותר לאכול בשר, ואין צריך לשהות ולא כלום.

בשיעור השהייה בין בשר לגבינה – נהג מר עוקבא, שאם היה אוכל בשר בסעודה זו, לא אכל חלב אלא בסעודה האחרת. (התוס' סוברים שאין הדבר תלוי בשעות אלא בסילוק שלחן וברכה – הרי זו סעודה אחרת ומותר. ויש סוברים שנקבע הדבר לפי מספר השעות שבין סעודה לסעודה, יש אומרים שש שעות (רמב"ם, בעל העיטור ועוד) ויש אומרים פחות. (ע' יו"ד פט, א ובט"ז).

עוד אמרו בגמרא, שבין אכילת בשר לאכילת גבינה צריך ליטול ידיים – כשאוכל בלילה, אבל ביום (וי"א אף בלילה כאשר יש אור מרובה. מובא בריטב"א ובש"פ) הלא רואה אם נקיות הן.

וכן צריך הדחת פה וקינוחו (עפ"י רש"י ותוס', ר"ח ורי"ף ועוד. ויש סוברים שדי באחד מהם, קינוח או הדחה. רשב"א. וע' רמב"ם מאכ"א ט, כו ובכס"מ). והסיקו שקינוח הפה יכול להעשות בכל מיני אכלים שאוכל, מלבד בקמח תמרים וירקות, שהם רכים מדי.

ובין עוף לגבינה אמרו שאין צריך קינוח והדחה ונטילה.

(א. התוס' פרשו (עפ"י רבנו שמואל. וכן נראית דעת הר"ף והגאונים, וכ"ד הרשב"א), שלאחר אכילת בשר צריך לשהות לסעודה האחרת ואין מועיל קינוח ונטילה. ואולם לאחר העוף אין צריך כלום מן הדין, אלא שנהגו העולם בעוף כמו בבשר. אפשר משום שלהלכה עוף בחלב – דאורייתא. ואחר גבינה, אם בא לאכול בשר – צריך נטילה וקינוח והדחה. (ויש סוברים שאין צריך אלא נטילת ידיים ולא קינוח והדחה, שהגבינה נמוחה בפה ואינה נשארת שם. מובא בחדושי הר"ן). בא לאכול עוף – אין צריך.

והביאו שיטת רבנו תם והלכות גדולות (וכן דעת הרז"ה והרא"ה), שלאחר אכילת בשר די בנטילה וקינוח והדחה או שהייה. (ואפשר שמר עוקבא ממדת חסידות לא הסתפק בנטילה וקינוח). ובעוף אין צריך. וכן לאחר גבינה – אין צריך אפילו קינוח. אבל לענין נטילת ידיים אין חילוק בין בשר תחילה או גבינה תחילה (כן צדדו התוס' לשיטתו).

ושיטת הרמב"ם להחמיר, שאפילו גבינה אחר עוף אסור מן הדין, כמו בשר בהמה. והרמב"ן והריטב"א ועוד ראשונים, חולקים.

ב. בין תבשילים בשריים וחלביים, שאין בהם אלא טעם בשר או טעם חלב, ואינם בעין – אין צריך אפילו נטילה. ויתכן שזה אף לפי השיטה הראשונה. עפ"י תוס' קה: והרמ"א כתב שנוהגים באכילת תבשיל בשרי כבשר ממש, ואין לאכול גבינה אחריו. ואולם תבשיל שבושל בכלי בשרי, אפילו לא הודח הכלי ויש בו קצת ממשות מן הבשר – מותר לאכול אחריו חלב. (רמ"א פט, ג וש"ך).

ג. הטועם את הבשר, לידע את צריך מלח וכדו' – אין צריך לשהות אחריו, אלא די לו בקינוח והדחה. פרי חדש פה סקי"ח. הובא באחרונים.

ד. הבולע טבליה (ויטמינים וכד') שנעשתה מכבד, מותר לאכול אח"כ חלב. ואפילו אם ישנה מדרך העולם וילעסנה – אין לאסור. עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב כו.

ה. יש שכתבו שלילדים קטנים, אפשר להקל לאכול מאכלי חלב אחר אכילת בשר בשהיית שעה אחת בלבד. ומכל מקום כשנה לפני הגיעם למצוות נכון להנכס להמתין שש שעות (או שלש שעות וכדו' – הכל כמנהג אבותיהם). עפ"י שו"ת חלקת יעקב ח"ב פח; יביע אומר ח"א יו"ד ד ויחזה דעת ח"ג נח.

ו. יש מחמירים, שלא לאכול בשר אחר גבינה, ואפילו בעוף. מרדכי בשם מהר"ם; ב"י או"ח קעז עפ"י הוזהר. והרמ"א (פ"ט, ב) כתב להחמיר בגבינה קשה. (ואינו מעיקר הדין אלא משום חומרה. ע' אג"מ יו"ד ח"ב כו. ונחלקו הדעות והמנהגים אודות גבינות קשות שבזמננו, האם יש להמתין אחריהן שש שעות לאכילת בשר, אם לאו. ע"ע: יביע אומר ח"ו יו"ד ז; יחזה דעת ח"ג נח; שבט הלוי ח"ב לה. וכן נחלקו הדעות על האוכל בשר אחר חלב, ע"י נקיון פיו וידיו – האם צריך לברך ברכת המזון ביניהם, או אפשר אף באותה סעודה. ע' מגן אברהם תצד סק"ו; מטה יהונתן יו"ד פט; דרכי תשובה שם סק"ד; שו"ת מלמד להועיל ח"ב כג. ולאחר אכילת תבשיל שמעורב בו גבינה או חלב – מותר לאכול בשר מיד, אלא שיש לרחוץ ידיו ביניהם, מחשש שנדבק בהם מהתבשיל. עפ"י רמ"א פ"ט, ג.) הובא בגמרא מנהג אביו של מר עוקבא, שלא אכל חלב אלא כעבור יממה שלמה משעה שאכל בשר. (וכן היו נוהגים יחידים מצדיקי הדורות. ע' יוסף אומץ ח"א קלו, על השל"ה; שער המצוות – משפטים טז. (ובאבן השוהם ח"ד עמ' לג) – על האריז"ל.)

דף קה

קסה. א. מה בין מים ראשונים למים אחרונים?

ב. מה ענינם של מים אמצעיים?

ג. אלו הנהגות והקפדות הוזכרו בסוגיא משום חשש לעניות או סכנות מזיקים וכיצא באלו?

א. מים ראשונים – מצוה, (ומברכים עליה כשאר מצוות מדרבנן. ופטורים ממנה במלחמת הרשות). ואילו מים אחרונים – חובה, כלומר חובת שמירת הגוף – משום מלח סדומית המסמא את העינים. (הלכך אין מברכים עליה, שאינה אלא להרחיק מן הסכנה. ואין נפטרים הימנה במלחמה. עפ"י תוס'. ויש סוברים שאם ידיו מזוהמות, כשבא לברך ברכת המזון בעצמו ואינו יוצא מפי אחר – נוטל מים אחרונים בברכה, 'על רחיצת ידים'. ראב"ד. וכן נקט הרשב"א למעשה. ואפילו לא אכל מלח – נוטל מים אחרונים, שקבעום חכמים חובה, שהרי מים אחרונים הרגו את הנפש. רי"ף. והתוס' כתבו שעתה אין נוהגים בהם, לפי שאין מצוי בינינו מלח סדומית. וכ"כ בסמ"ג (עשין פז) שבצרפת לא נהגו במים אחרונים). מים ראשונים נוטלים בכל מקום, ואילו אחרונים אין נוטלים ע"ג קרקע, אלא לתוך כלים. ויש מתירים גם על גבי קסמים וקרשים וכדו'. (ואפשר שכן יש לפסוק להלכה, שבשל סופרים הלך אחר המיקל. רשב"א.) מים ראשונים – בין בחמים בין בצונן. ללשון ראשונה – דוקא כשאין היד סולדת בהם, וללשון אחרונה, אפילו ביד סולדת מותר. (לפרש"י להלן קו. וע"ש בתד"ה חמי) אפשר שלדעת חזקיה אין ליטול בחמין אפילו אין היד סולדת בהם). ואילו מים אחרונים, שנועדו להעביר הזוהמא – דוקא בצונן ולא בחמים; ללשון ראשונה, אפילו כשאין היד סולדת אין ליטול. וללשון אחרונה, דוקא כשהיד סולדת. (והלכה כלשון אחרונה. כן כתבו כמה ראשונים כאן. ויש מחמירים. הלכך אם יש לפנינו מים חמים שהיד סולדת בהם ובא ליטול ידיו לסעודה, לכתחילה ימתין שיתקררו מעט וייעשו פושרים, ואז הם כשרים לכו"ע. ואולם העיקר להלכה כדעת המתירים ליטול אפילו בשהיד סולדת בהם. עפ"י משנ"ב קס.)

ב. מים אמצעים, שנוטלים בתוך הסעודה בין תבשיל לתבשיל – רשות. ואולם בין תבשיל של בשר לגבינה – חובה, כנזכר למעלה. (וכנ"ל, לשיטת רשב"ם הכוונה בין גבינה לבשר, אבל לאחר בשר אסור בכל אופן לאכול גבינה באותה סעודה. ולר"ת, אפילו לאחר בשר מותר. ולאחר תבשיל בשרי – אם בא לאכול תבשיל חלבי, ואין בהם אלא טעם בשר וטעם חלב – אין הנטילה חובה, אפשר אף לשיטה ראשונה. תוס'. דעת הראב"ד, שהנוטל ידיו בין תבשיל לגבינה – מברך. והתוס' חולקים).

ג. אין נוטלים מים אחרונים על גבי קרקע, משום רוח רעה השורה עליהם. אין ליטול דבר הנצרך לסעודה, (אפילו כגון כלי כתישת תבלין) להוציאו חוץ לד' אמות, לפני אדם הנוטל כוס לשתות – שקשה הדבר לרוח צרדא. ואם נוטל ומחזיר – אין חשש. יש להקפיד לכבד (= לטאטא) את הבית מן הפירורים שנשתיירו מהסעודה, שלא יהיו מדרס רגלים – משום שקשה לעניות [אבל מן הדין מותר לאבד פירורים שאין בהם כזית. ברכות נ:]. אופיא (= קצף) קשה לכרסם (= ריריים הבאים מן החוטם. רש"י. ו"מ: כאב שרירים בין הצלעות). הניפוח בו – קשה לראש. דחיותו לצדדים – קשה לעניות. אלא ישקעו בתוך המשקה עד שיכלה מאליו. (כרסתם הבא לו מחמת אופיא של יין – תקנתו בשתיית שכר. כרסם הבא מן השכר – תקנתו במים. וזה שמחמת המים – אין לו תקנה). אין לאכול ירק מתוך חבילה קשורה שקשרה האכר, אלא יתיר תחילה את החבילה. וכן אין לקנח בבית-הכסא בחרס, ואין להרוג כינה על המלבוש – על כל אלו אמרו שקשים לכשפים. והנשמר מאלו, שמור הוא מן הכשפים. אין לישב, או להניח אוכלין ומשקין, תחת המרזב המקלה מי שופכין, לפי שמצויים שם מזיקים. שפכת מעט מים מפי החבית קודם השתיה – מועילה למים הרעים. (יש מן הפוסקים שהביאו בספריהם כמה מן הדברים הנזכרים).

דף קו

קסו. א. נטילת ידים לסעודה – מפני מה תקנוה?

ב. חמי טבריה – האם כשרים ליטול מהם לידים או לטבילה?

ג. מים שנפסלו משתיית בהמה – האם כשרים לנטילה או לטבילה?

ד. האם נוטלים ידים לפירות?

ה. עד היכן נוטלים לידים לחולין, לתרומה, ולקידוש מן הכיור במקדש?

ו. מהם כללי דיני חציצה בנטילת ידים לסעודה?

ז. האם נוטל אדם את ידיו שחרית ומתנה עליהם לכל היום?

א. אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: נטילת ידים לחולין (הוצרכה) מפני סרך תרומה, (כדי שיתרגלו אוכלי תרומה ליטול ידיהם, שהרי סתם ידים שניות הם ופוסלות את התרומה בנגיעה). ועוד – משום מצוה. כלומר מצוה לשמוע דברי חכמים (שתקנו משום נקיות. תוס'. וע"ע בראשונים). ור"א בן ערך אמר שסמכו חכמים על הכתוב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים.

ב. חמי טבריה – אין נוטלים מהם בכלי. (ואפילו לפי הדעות המכשירות ליטול במים שהוחמו באור – כאן שונה שלא היתה להם שעת הכושר. רש"י ורמב"ן. ואולם הרז"ה סובר שלפי דעת המכשירים בחמי האור, הוא הדין לחמי טבריה. ושומר ר' יוחנן לפסול – לדברי חזקיה אמר, שהוא פוסל בחמי האור). הטבלת הידים בחמי טבריה, במקומם – כשר. (ואפילו כל גופו כשר לטבול בהם). הטבלה בהריץ קטן הנמשך מהם, ואין בו שיעור מקוה (רש"י. ולפרוש אחד בתוס', אפילו הוא מנותק מן המקור) – לחזקיה מטבילים, ולר' יוחנן אין מטבילים, גזרה משום כלי. (הלכה כחזקיה, שהיה רבו של ר' יוחנן. רי"ף, רא"ש, רשב"א. ואולם הרז"ה כתב שלהלכה נוטלים בחמי טבריה בכל אופן, אף בכלי. והרמב"ן השיגו).

ג. מים שנפסלו משתית בהמה, בכלי – אין נוטלים מהם. בקרקע – אם יש בהם ארבעים סאה – טובלים בהם (ק"ו מטבילת כל גופו). ואם המשיכם לתוך חריץ קטן – לת"ק כשר, ולר' שמעון בן אלעזר – אין כשר להטביל בהם, גזרה משום כלים. (כל זה אמור במים צלולים אלא שסרוחים או מלוחים, אבל כגון טיט עב שאין הפרה שותה מהם מרוב עוביו – אין זה בכלל 'מים' ופסול. תוס' ועוד).

ד. לרבא (בשיטת ר"א בשם ר' אושעיא) – נטילת ידים לפירות אינה לא חובה ולא מצוה אלא רשות. ורב נחמן אמר: הנוטל ידיו לפירות אינו אלא מגסי הרוח, (ואם נוטלם משום נקיות בעלמא ולא בתורת חיוב – אין לחוש. פוסקים. פירות שמשקה טופח על גביהם, אינם בכלל הזה, שהרי תקנו נטילה לכל דבר שטיבולו במשקה, משום סרך תרומה – ע' פסחים קטו).

ה. בברייתא שנינו: נט"י לחולין עד הפרק (לרש"י והרא"ש: עד הפרק השני שבאצבעות. (ולרב ששת כוונת הברייתא עד לפרק הראשון. תוס'). רבנו תם פירש: הפרק הראשון, שאינו חייב ליטול אלא את קצה האצבעות, שנוגע שם במאכל. והר' אברהם פירש: עד הפרק שבסוף האצבעות, במקום חיבורן לכף היד). לתרומה – עד הפרק (– הבא אחריו, כל אחד כפי שיטתו, כנ"ל). לקידוש ידים ורגלים – עד הפרק (שלאחריו. לרש"י – מקום חיבור היד והזרוע. ולהר' אברהם – עד המרפק. והתוס' הקשו על כך. ויש מפרשים שקידוש יו"ד ותרומה – מקום אחד להם, עד סוף כף היד. ובחולין – בסוף האצבעות. כ"ד הרי"ף). שמואל החמיר (על עצמו, לפי שהיה כהן ורגיל בתרומה. תוס') בנטילת ידים בחולין כבתרומה. ואילו רב ששת השווה את שניהם להקל, (לרש"י ור"ת: עד הפרק השני שבאצבע. ולהר' אברהם – מקום חיבור האצבעות בכף). ולבסוף הביאו דעת ר' אמי ור' יהושע בן לוי, להורות כדברי שמואל, לעשות חולין בתרומה, (פרק שלישי שבאצבע – לפרש"י. ולר"ת – שני. ולהר' אברהם והרי"ף – עד סוף פיסת היד). ואמרו שאין חילוק בין כהן לישראל.

(הרא"ש, (בשו"ת כ"ד) לאחר שהביא דעת הרי"ף, ליטול עד סוף היד, כתב: 'וחומרא יתירה היא והעולם לא נהגו כן'. ואולם בשו"ע (או"ח קס"ד) פסק שראוי לנהוג כדעת הרי"ף, ליטול עד סוף היד. וכ"ד הר"ח והרשב"א (ע' תוה"ב ש"ו; שו"ת, ח"ג רס). וכתבו האחרונים שבשעת הדחק יש לסמוך על המקלין. וע' בבאור הלכה (שם) שהציב את שיטות הראשונים מערכה מול מערכה, ומסקנתו שכל אדם חייב מן הדין ליטול עד סוף היד, שכן דעת גדולי הראשונים. ומ"מ הסומך להקל כשיטה השניה, ליטול עד סוף האצבעות כשאין לו מים – אין מוחלים בידו).

ו. כל דבר שחוצץ בטבילה בגוף, חוצץ בנטילת ידים. (ודוקא לאכילה, אבל לנגיעת חולין שנעשו על טהרת התרומה – לא החמירו. תוס').

(והציצה פוסלת במיעוט אם מקפיד עליו. וברוב, אפילו אינו מקפיד. אבל במיעוט שאינו מקפיד – אינו חוצץ. ע"י תוס'; רא"ש; שו"ע או"ח קס"א. וע"ש ברמ"א שהביא דעה שאין חציצה בנטילה, אך כתב שהעיקר כדעה ראשונה.)

ובשו"ת אור לציון (או"ח ח"ב מו"ה) התיר ליטול עם 'לקה' מרוחה על הצפרנים, ובלבד שלא החלה להתקלף, כי אז צריך להסיר את כולה. וכן 'חינה' שיש רגילים ליתן על היד בשמחות – אינה חוצצת בנטילת ידים, כי כל לנאות אינו חוצץ).

ז. אמר רב: נוטל אדם את שתי ידיו שחרית ומתנה עליהן לאכילה לכל היום. ובלבד שיזהר מלטנפם ומלטמאם. וכן הורה ר' אבינא לבני פקתא דערבות, שאין המים מצויים להם. לדעה אחת, רק בשעת הדחק התיר, ודלא כרב. ולדעה אחרת, אפילו שלא בשעת הדחק, וכתב. (ונקטו הרשב"א, הרא"ש, הריטב"א והר"ן, שהלכה כלשון זו, שלא נחלק על רב. ולדעת רבנו חננאל אין להקל אלא בשעת הדחק. (ומשמע ברשב"א שלמעשה יש לחוש לדעת ר"ח, הגם שתמה עליו).)

התוס' צדדו לתירוץ אחד, שאף לרב אין מועיל תנאי אלא כשאין מים בסמוך לו, או גם אם יש לו אלא שצריך אותם לדבר אחר).

דף קז

קסז. א. האם נוטלים לידיים בזרם מים המקלח (בצינור או בתעלה וכדו') מכה שפיכת אדם?

ב. אלו תנאים נאמרו בכלי הכשר לנטילה?

ג. אלו תנאים נאמרו בסוגיא בטיב המים הכשרים לנטילה?

ד. מהו שיעור המים הנצרך לנטילה?

ה. האם כשר לאכול פת ע"י כריכת מפה ללא נטילה?

ו. המאכיל אדם אחר – האם יש חיוב נטילה לאוכל או למאכיל?

א. אין נוטלים לידיים בזרם מים המקלח בצינור או בתעלה, באופן שאין המים מחוברים למקורם, (יאור, נחל, ים וכדו') אלא באים לשם ע"י שפיכת אדם. ואולם אם מקריב ידיו למקום הדלי השופך – כשר, שאז המים באים על ידיו מכה שפיכת האדם.

ואם יש נקב בדלי הדולה ומשקה, בשיעור 'כונס משקה' – מועיל הנקב ליצור חיבור למים שביאור וכו', שהרי הקילוח המקלח מהנקב מהווה חיבור למים שבדלי. ולכן אפשר לטבול שם את הידיים. (לגרסת הרי"ף ולפירושו, אין נקב ככונס משקה מהווה חיבור להכשיר. רא"ש).

(יש לדייק מרש"י שאם יש שיעור מקוה בתעלת המים – כשר לטבול בו הידיים. ואולם התוס' כתבו שא"א לטבול במים שאובים. ובה"ג מכשיר לטבול ידים בכלי, שהטבילה כנטילה. ובמים שאינם שאובים, שאין בהם שיעור מקוה – נחלקו הראשונים אם כשר לטבול בהם כשהם בקרקע – ע' רש"י ותוס' וש"ד לעיל. וערש"ש).

ב. הכלי צריך להחזיק רביעית. ניקב ב'כונס משקה' – פסול.
 מגופת חבית, חמת או כפישה – שהתקנים לצורך נטילה, כשרים. (התוס' מפרשים שהמגופה אמנם מכילה רביעית ללא תיקון, אלא שאינה יכולה לעמוד ללא סמיכה בדבר אחר, ולכן היא פסולה, שאינה מחזקת רביעית כמות שהיא לבדה, והתקנתה היינו הרחבת בסיסה עד שעומדת בפני עצמה. ואולם כלי שכך דרכו מלכתחילה, לקבל משקין ע"י סימוך וכדומה – כשר. עפ"י הרא"ש).
 אבל שק וקופה, היות ולא נועדו למים, כי רובם אינם מקבלים משקים, אעפ"י שאלו יכולים לקבל – אינם כשרים לנטילה. (והראשונים הוסיפו, אפילו תקנם שיוכלו לישב מעצמם ללא סמיכת דבר אחר, אעפ"י כ' אין נוטלים מהם, שכל כלי שאינו עשוי לקבל מים – לאו כלי הוא. וכ"ה בשו"ע או"ח קנט, ד).
 (כלי קרטון חד פעמיים המיועדים לשימוש במשקה, כגון שהם מצופים בחומר בלתי חדיר), וכן כלי פלסטיק חד פעמיים – כשרים לנטילה. 'ברכות שמים' לר"ב וויס. עפ"י הגר"ש וואזנר ועוד פוסקים. ואולם בשו"ת אור לציון (להגר"צ אבא שאול זצ"ל. ח"ב יא, 1) נסתפק בדבר וכתב שאין ליטול בכלי חד פעמיים, ואם אין שם כלי אחר – יטול ללא ברכה).

ג. המים צריכים להיות ראויים לשתיית בהמה 9(קו). וע"ש עוד ובדף קה, אודות חמי האור וחמי טבריה; שיהא להם מראה מים; (שלא נעשתה בהם מלאכה, כגון שריית פת והדחת כלים, אבל הדחת ידיים אינה פוסלתן. עפ"י תוס').

ד. שיעור המים שבכלי – לא פחות מרביעית. ואולם אם היה בכלי שיעור רביעית, ונטל אחד בפחות, השירים כשרים לנטילה של אחר ואין צריך שוב רביעית. (עפ"י רש"י. ובלבד שיגיעו המים לכל השטח הדרוש לנטילה. יש פירושים נוספים ושיטות שונות בראשונים).
 וכשנותן פחות מרביעית – צריך ליתן פעמיים, לטהר את המים הראשונים. (וזה מלבד העברת הלכלוך החוצץ שבידיו). אבל אם נותן רביעית בפעם אחת – אין צריך מים שניים. – כן היא שיטת התוס'.

ה. נסתפקו אם כשר לאכול במפה ללא נטילה. והביאו מדברי רב ושמואל שאין כשר לעשות כן, מלבד לאוכלי תרומה שהם זריזים ומשמרים מנגיעה – להם הקלו. (וכמו שנהגו ר' אמי ור' אסי שהיו כהנים).
 (ונחלקו הראשונים להלכה, אם קיים התר מפה כאשר מצויים מים, אם לאו).

ו. מסקנת הסוגיא להלכה, שהאוכל ע"י אדם אחר – האוכל צריך נטילה ולא המאכיל.

קסח. א. השמש המשמש בסעודה – האם מברך על כל דבר מאכל או שתיה שמכבדים לו?
 ב. האם מותר להדיח ידיים ביום הכיפורים לצורך האכלה לתינוק?

א. אמרו, שהשמש מברך על כל כוס וכוס שנותנים לו, לפי שאין קבע לשתייתו, שאינו יודע אם יתנו לו עוד, ומסיח דעתו מן השתיה. אבל אינו מברך על כל פרוסה ופרוסה – כאשר יש שם אדם חשוב, והוא בטוח שיתן לו לחם כל צרכו.

ב. תני דבי מנשה, רשב"ג אומר: אשה מדיחה את ידה אחת במים ונותנת פת לבנה קטן. ועל שמאי הזקן גזרו שיאכיל בשתי ידיו (שלא רצה להאכיל בידו אחת). ובאר אב"י שנטילה זו אינה משום חובת נטילה שתקנו חכמים לסעודה, אלא משום 'שיבתא' (מין רוח רעה העלולה להזיק לתינוק).

(כתבו התוס' שנטילה זו אמורה גם למי שנטל ידיו שחרית. ואולם עתה אינה מצויה אותה רעה בינינו, ואין אנו נוהגים בנטילה לפני האכלה לתינוק.
ואמר רבנו תם, שמותר ליטול ידיו שחרית ביוהכ"פ, גם ללא האכלה לתינוק, כי לא גרע מידיו מלוכלכות בטיט וצואה, שהרי אין יכול ליגע בפיו ובעיניו בחוטמו ובאזניו עד שיטול.
ואולם מרש"י משמע, וכן פירש בה"ג (הל' יוהכ"פ דף ל) שהיא אותה רעה השורה על הידים בלילה, והגידון כאן על נטילת שחרית. ומשמע לכאורה לפי'ז שלא התירו ליטול שחרית אלא לצורך האכלה. וצ"ע).

קסט. א. האם מותר לצרור בשר וגבינה יחדיו?

ב. האם מותר לשני אנשים לאכול על שלחן אחד, זה בשר וזה גבינה?

א. צורר אדם בשר וגבינה במטפחת, ובלבד שלא יהיו נוגעים זה בזה. שאפילו נגיעת צונן בצונן שאינה צריכה קליפה, צריכה הרחה.

ב. שני אנשים שאינם מכירים זה את זה אוכלים על שלחן אחד, זה בשר וזה גבינה, ואינם חוששים. ואם מכירים – אסור. וגם שני אחים המקפידים זה על זה, ואין אחד מהם יבוא לאכול משל האחר – אסור, שלא חילקו חכמים.

(לפירוש אחד בתוס', אפילו שנים המכירים מותר באופן שמעמידים דבר המפסיק ביניהם, כגון לחם או קנקן. או כשאוכל על מפה אחרת. לפירוש השני – אין מוזכר בגמרא התר זה).

דפים קח – קט

קע. א. טיפת חלב שנפלה לקדרה עם חתיכות בשר ורוטב – מה הדין?

ב. האם אפשר ללמוד דין 'טעם כעיקר' מאיסור בשר-בחלב, אם לאו? והאם אפשר ללמוד דין בשר בחלב משאר איסורים?

ג. האם 'אפשר לסוחטו' אסור או מותר, והאם חתיכה שבלעה איסור נעשית כנבלה עצמה, ומאי נפקא מינה?

ד. כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב – מה דין הבשר והחלב?

ה. חצי זית בשר וחצי זית חלב שבשלם זה עם זה – מה דינו של המבשל ומה דינו של האוכלים?

א. טיפת חלב שנפלה לתוך קדרה – אם נפלה על חתיכת בשר ונבלעה בה, אם יש ששים (- נותן טעם) בחתיכה כנגד החלב – הכל מותר. ואם לאו – החתיכה אסורה. (להתוס', אין החתיכה נאסרת אלא כשכולה חוץ לרוטב, אבל אם מקצתה ברוטב – משערים ששים בכל הקדרה. ומרש"י מ' שאין חילוק בדבר).
(כל שאר האכל שבקדרה – מותר. ואפילו חתיכות הנוגעים באותה חתיכה – אינן נאסרות, שאין האיסור הבלוע עובר מחתיכה לחתיכה אלא ע"י רוטב, בניער וכיסה. ס' התרומה, מובא בהג"א. ואילו הר"ן סובר שלפי מה שאנו נוקטים 'חתיכה עצמה נעשית נבילה', הרי החתיכה אוסרת את כל מה שבקדרה, מחמת הלחות וההבל אשר בה, ואפילו לא ניער וכיסה).

חזר וניער את הקדרה או כיסה אותה – לשיטת ר' יהודה, רבי ורב – החתיכה שנאסרה אוסרת את כל הקדרה, ואפילו יש ששים בשאר חתיכות – מין במינו לא בטל. ואולם אם יש ששים ברוטב הנוזלי (לא העבה) ובשאר דברים שאינם ממין החתיכה, כגון ירק, כנגד החתיכה שנאסרה – הכל מותר (מלבד החתיכה שבלעה האיסור, שהיא נשארת באיסורה לעולם), כי רואים את מינו כמי שאינו, ושאינו-מינו רבה עליו ומבטלו (רבא).

א. דעת רבנו שמואל, רבנו תם והר"ן, ששאר החתיכות אינן מותרות אלא אם יש בחתיכת ההתר ששים כנגד הרוטב הנפלט מהחתיכה שנעשתה כנבלה. ור"י חולק. וכ"ד הרמב"ן.

ב. לרוב-ככל הראשונים, להלכה מין במינו בטל בששים, ודלא כרש"י (קט; קטז: ד"ה הרי). הלכך אם יש בשאר החתיכות ששים כנגד החתיכה, כל החתיכות מותרות. מלבד אם היא חתיכה הראויה להתכבד שאינה בטלה. רז"ה.

לדעת חכמים בברייתא, וכ"ד שמואל, ר' שמעון ברבי וריש לקיש – אם חזר וניער, הותרה החתיכה. (ואין הלכה כן).

ניער וכיסה הקדרה לפני שהספיקה החתיכה לבלוע את החלב – משערים בקדרה כולה, אם יש בה ששים כנגד טיפת החלב – מותר. ואם לאו – אסור. ואולם ר' יהודה אוסר בכל אופן, שמה לא ינער יפה בתחילה. ובוהו הכריע רבי דלא כר' יהודה.

ב. לפי מה שהסיק רבא (וגם אביי קבלה ממנו. עפ"י תוס'), משמע שאין ללמוד מבשר-בחלב, שחידוש הוא, (אם משום שהוא איסור שנוצר ע"י עירוב שני מיני התר (רש"י). אם משום שאם יישרה הבשר בחלב כל היום – מותר, ורק אם בושל בו – אסור תוס'. וכן מפורש בפסחים מד:).

וכן אין ללמוד בשר-בחלב משאר איסורים. וזה שבב"ח אינו אוסר אלא בנתינת טעם – לא משום שלמדנו מזרוע בשלה, אלא לפי שלא אסרה תורה אלא דרך בישול (לא תבשל גדי בחלב אמו), ואין דרך בישול אלא בנתינת טעם.

ג. לדעת ר' יהודה, רבי, רב, ר' חנינא ור' יוחנן: אפשר לסוחטו – אסור. כלומר, חתיכת התר שבלעה מן האיסור ונאסרה בנתינת טעמו – אינה חוזרת להתרה ע"י בישולה עם חתיכות אחרות ופליטת הטעם שבלעה.

לדעת חכמים בברייתא, וכ"ד שמואל, ר' שמעון ברבי ור' שמעון בן לקיש – אפשר לסוחטו, מותר. (וכגון שידענו שהטעם יצא מאותה חתיכה לגמרי, כגון שטעמה קפילא נכרי ואמר שאין שם טעם חלב. עפ"י ר"ן).

(הלכה כדעה ראשונה. רש"י ו"פ).

ר' יהודה ורב הסוברים אפשר לסוחטו – אסור, אמרו עוד, שאם אותה חתיכה שנאסרה תבשל עם חתיכות התר – יש לשער כנגד כולה, כי נעשתה כולה כאיסור עצמו.

(שיטת רבנו אפרים להלכה שאין אומרים כן אלא בבשר-בחלב, שהבשר שבלע, נעשה גופו של איסור, אבל בשאר איסורים אין לשער אלא כנגד האיסור הבלוע בחתיכה ולא כנגד כולה. ור"י חולק. ע' לעיל ק).

ד. כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב – הבשר אסור. והחלב, אם יש בו ששים כנגד הבשר, שטעם הבשר לא מורגש בו – מותר. ואם לאו – אסור.

ואולם לשיטות הנוקטות 'אפשר לסוחטו אסור', וגם 'מין במינו לא בטל' – החלב אסור, שהרי החלב המועט שנבלע בבשר, נעשה כדבר האסור, וכשהוזר ונפלט לחלב – אוסרו במשהו, כדין תערובת מין במינו. אך אמרו שאם הבשר נפל לתוך יורה רותחת והוציאו מיד, (קודם ש'שבע' הבשר מבליעת החלב. רבנו שמואל. ומרש"י נראה שה"ה כל זמן שעדיין לא נח מרתיחתו. וערמב"ן שמשנתה הדבר לפי סוגי האכלין והמשקים) – אותו חלב שנבלע, אינו נפלט בחזרה, והחלב מותר.

ה. המבשל חצי זית בשר עם חצי זית חלב – לרב, אינו לוקה, שאינם מצטרפים לשיעור 'כזית'. ללוי – לוקה.

וכן האוכלם לאחר שנתבשלו – לרב אינו לוקה (ונראה שאף אין בו איסור אכילה מן התורה אלא מדרבנן, שכיון שלא היה בו שיעור בבישול, נראה שלא נאסרו כלל מהתורה, כי אם נאסרו – הדין נותן שהיה חיוב מלקות על הבישול. חו"א – ריד), וללוי לוקה.

(נראה מהרמב"ם שפסק כלוי. עפ"י מ"מ; מנ"ח צב, ב.)

בחזו"א (ריד) הסתפק לדעת לוי, אם בישל בשר עם חלב ואין בשניהם יחד כזית, אפשר שלא נאסרו מן התורה).

אבל כזית בשר שנתבשל עם חלב, ואכל חצי זית מן הבשר וחצי זית מן החלב – לוקה לכו"ע, שהרי שניהם איסור אחד הוא.

איוהו בישול המחייב – כל שאחרים (= נכרים) אוכלים אותו מחמת בישולו. (ומסתבר ששיעורו כמאכל בן דרוסאי, שיש שדרכם לאכול בבישול זה. עפ"י ריטב"א. וכן כיוונו הפר"ח יו"ד פו סק"ג, והחו"ד צא, באורים סק"ז. ויש שהבינו מפשטות לשון רש"י, דוקא בבישול גמור. ע' פמ"ג (בפתיחה); מנחת חינוך ז, ג. עוד כתב הפמ"ג, שזה רק לענין מלקות, אבל איסור תורה יש אף בבישול מועט. וכל זה דלא כדברי הריטב"א. והאחרונים לא ראוהו. וע"ע פלתי צב סק"ג; אמרי בינה דיני בב"ח ב.)

דפים קט – קי

קעא. מה דין אכילת האברים דלהלן?

א. כחל (= עטין).

ב. לב.

ג. קיבת טלה או עגל יונקים, שנתבשלה בחלבה.

א. שנינו: הכחל – קורעו ומוציא את חלבו. לא קרעו – אינו עובר עליו, לא באכילה ולא בבישול, שאין איסור תורה בחלב שחוטא.

ונחלקו הראשונים בשיטת הסוגיא: לרש"י (כפי שפרשוהו התוס'), אם בא לבשלו בקדרה, בין עם בשר אחר בין כשהוא לבדו – חייב לקורעו תחילה שתי וערב ולטוחו בכותל (= לכבשו, לסחוט החלב), כדי שיצא כל החלב. ואם לא עשה כן – אסור לאכול, (ואפילו אם קרעו קצת. הג"א מא"ז), לפי שהחלב נפלט בבישול ושוב נבלע בכחל, והלא אסרו חכמים חלב של שחוטא. (ואם בישלו לבדו, ויש במים ששים כנגדו – מותר, כיון שהחלב הנפלט התבטל במים, וכשחזר ונבלע – לא אסר את הכחל. תוס').

(התוס' (ע' בדף קיא. ד"ה תותי) נקטו בדעת רש"י שמותר לבשל הכחל עם בשר אחר, אם קורעו שתי וערב וטח בכותל. והרשב"א כתב בדעת רש"י שאסור לכתחילה. והריטב"א כתב (בד' רש"י, ועפ"י הגאונים) שאפילו בדיעבד אין התר בבישול עם בשר אחר.)

ואם בא לצלותו – קורעו שתי או ערב ואין צריך לטוחו בכותל, כיון שהחלב נוטף מן הקרע ואינו חוזר ונבלע בבשר. לא קרעו – ללשנא קמא דרב: מותר, שכיון שהחלב בתוכו לא פירש – לא גזרו חכמים (אלא שלכתחילה הצריכוהו קריעה קודם הצליה). וללשנא בתרא דרב – אסור, ואין מועילה לו עתה קריעה. (ורב נחמן התיר בצלי ללא קריעה אף לכתחילה. ומשנתנו שהצריכה קריעה – בבישול. עפ"י תוס'). והמהרש"א צידד שגם לשנא בתרא סוברת כן, להתיר בצליה ללא קריעה. ואולם אין הלכה כרב נחמן לשיטת רש"י. וכתב בשערי דורא (כחל, כא), שנהגו העם כרש"י).

לרבנו תם, אם בא לבשל הכחל בקדרה עם בשר נוסף – חייב לקורעו שתי וערב ולטוהו בכותל. בישל עם בשר ללא שקרע כלום – אסור מדרבנן. (ודין ביטולו בששים, וכחל מן המנין, כדלעיל צו). קרעו מעט ובישלו עם בשר – ללשנא קמא מותר ולל"ב אסור.

אם בא לבשלו בפני עצמו, או לצלותו – לל"ק צריך קריעה מועטת, ואם לא קרע – מותר, ולל"ב לכתחילה צריך קריעת שתי וערב, ובדיעבד מותר בקריעה מועטת, אבל ללא קריעה כלל – אסור. (עפ"י הרא"ש. ובנמוקי הגרי"ב פרש דבריו, שלפי לשנא בתרא אסור אף בדיעבד כל שלא קרעו שתי וערב וטוהו בכותל). לרי"ף (כפי שפרשוהו הראשונים), לצלי אין צריך קריעה כלל, כמו שנהג רב נחמן. (ואילו הרמב"ם פסק שלצלי צריך קריעה מועטת, וכדברי התוס').

ויש מקלים יותר וסוברים שאפילו לבשלו בפני עצמו התיר רב נחמן ללא קריעה. כן פרש ופסק הרב בעל התרומות (בשם רבנו תם. דלא כשאר ראשונים בדעתו), וכן דעת הא"ז, מובא בהג"א. וכן פסק הרא"ה (בדק הבית ב"ג ש"ד) וכן היה עושה מעשה (מובא בריטב"א. וכן נקט שם לעיקר הדין).

ואילו הרמב"ן והרשב"א כתבו להפך, שלבישול צריך קריעת שתי וערב אפילו כשמבשלו ללא בשר אחר. (כן כתבו בדעת הרי"ף, ונקטו כן לעיקר. וכן הביא הריטב"א בשם הגאונים. וכתב שראוי לחוש לכך לחומרא). (יש אומרים שר' אלעזר חולק על רב יהודה וסובר שאין צריך קריעת שתי וערב וטיחה בכותל. ותלוי הדבר בגרסאות שבגמרא. ע' בראשונים).

עוד אמרו, שבסורא לא היו נוהגים באכילת כחל כלל, אפילו בקריעת שתי וערב (תוס'). וכן מסרו בשם רב שהורה איסור בדבר – י"א שאסר רק למקום מסוים, שאיסור בשר-בחלב היה פרוץ שם. וי"א שרב אסר רק בכחל של מניקה, שהוא עמוס בחלב.

תניא כוותיה דלשנא קמא דרב. וכן הלכה. (ולרבנו תם והרי"ף ועוד, הלכה כרב נחמן. ובתשובות הגאונים כתוב: נוהגים בישיבה שלא לבשל כחל כלל אלא לצלותו. ואם מיושב מעיקרא – מותר לבשל. מא"ז. והוא גזרת אחרונים ולא מדינא דגמרא, שמא לא יקרענו יפה יפה. ע' רמב"ן; ראב"ן – יז. ואולם בשו"ת הרשב"א (ח"ב רסח) נראה שמקור מנהג זה מגדר שגדר רב, ופשט איסורו בכל ישראל). וכחל של גדיים קטנים, שאין דרך להיות בהם חלב אין להחמיר בה, ודי להם בקריעה כל דהו, ובדיעבד אף אם בשלוהו עם בשר אחר ללא קריעה – מותר. האשכול ח"ג כז; ריטב"א.

דעת הרשב"א והריטב"א, שלא גזרו על בליעת כלים בכחל, ומותר לבשלו בכלי בשר אפילו בני יומן. וכ"כ התוס' (קיא. ד"ה תותי) הר"ן והרא"ש, שמוכח בגמרא שמותר לצלות בשיפוד אחד פעמים בשר ופעמים כחל. ועוד כתבו התוס', שהנזהרים שלא לחתוך כחל בסכין של בשר – מנהג הבל הוא. (וע' ר"ן שם). ואולם הרא"ה סובר שיש לחוש לבליעת כלים. וכן הראב"ה אסר. אבל מתיר בסכין של בשר שחותך בו כחל, שהדם שריק ולא נבלע בו. ובתרומת הדשן (קפב) נקט שאין למחות כלל ביד הנוהגים התר לחותכו בסכין של בשר, או להניחו אחר הצליה על הלוחות של הבשר. וע"ש פרטים נוספים לענין עשיית פשטיד"א ואפיית הכחל).

ב. הלב, קורעו ומוציא את דמו. לא קרעו, ובישלו – קורעו לאחר בישולו, ומותר. (לרש"י ולרז"ה (פסחים עד) – אף בבישול בקדרה מותר, שאין הלב בולע הדם, משום חלקלקותו. לרבנו תם וראב"ד – רק בצליה, אבל בבישול – אסור. וע' שיטות נוספות בראשונים). אכלו ללא קריעה – אינו בחיוב כרת. (רש"י כתב שכל זה אמור רק בלב עוף, שאין בו כזית, אבל לב בהמה – חייב. והתוס' חולקים, כיון שדם שבישלו אינו עובר עליו בכל אופן, אלא חילוק זה בין עוף לבהמה נאמר בחי ולא במבושל. וכן דעת בעל התרומות (או"ה נה), הרמב"ן, הרא"ה הריטב"א הר"ן והרשב"א. וכן נקטו האחרונים להלכה. ואולם כדעת רש"י שדם שבישלו אסור, נקטו המפרשים בדעת הרמב"ם. וכן מפורש ב'חדושי הרשב"א' (שאפשר שאינם להרשב"א) במנחות כא. וע' גם בחדושי הר"ן להלן קכ).

ג. קיבת טלה או עגל יונקים, שנתבשלה בחלבה – אסור, לפי שהחלב כנוס שם ונאסר משום בשר-בחלב. (ואפילו אם נתבשלה במים שיש בהם ששים כנגדה – אסורה, שמא לא יצא כל החלב ממנה. רש"ש).
(הרי"ף פסק (עפ"י הסוגיא להלן קטז: וע"ש) שקיבה שנתבשלה בחלבה מותרת. וע"ע בספר החינוך סוף מצוה קיג ובמנ"ח).

דפים קי – קיא

קעב. א. האם מותר לבשל את הכבד בפני עצמו ולאכלו?
ב. כבד שנתבשל עם חתיכות בשר – מה דינו?
ג. דם שנמצא בסמפונות הכבד, ודם הפורש מן הכבד – מה דינו?
ד. האם מותר לצלות כבד עם בשר בתנור? ומה הדין בצליית כחל עם בשר בתנור?
ה. האם מותר לצלות ולבשל טחול שלם, או שמא צריך לחתכו תחילה, להוצאת הדם?
ו. מה דין נתינת כלי תחת הבשר (שלא נמלח) או הכבד, כשהוא נצלה בתנור – לקבלת השומן המטפטף ממנו?

א. בישול כבד בפני עצמו – מותר, מפני שהוא פולט דם בבישול ואינו בולע. והדם שלא פרש ממנו – התורה התירתו. ואולם אם שולקו הרבה – נחלקו תנאים אם יש לאסרו, שלאחר שגמר לפלוט הדם, חוזר ובולעו (ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא), אם לאו (ר' אליעזר). כמו כן אמר ר' ישמעאל בריב"ב, שכבד מתובלת, היות והתבלין מרככה – הריהי בולעת ואסורה. (וכתבו הרשב"א והר"ן שבוה לא נחלקו התנאים. ע"ש).

ואם חולטו תחילה בחומץ או ברותחין – הכל מודים שמותר בשליקה, ששוב אינו פולט. וכן נהגו רב הונא ורב נחמן. (ואפשר שהיו מחמירים לחלוט, כי היה להם ספק אם להתיר בשליקה. עפ"י תד"ה כי. ואולם משמע בגמרא שרב נחמן נהג התר אף ללא חליטה. (עתד"ה רב. וכתב הרשב"א שר"נ שחלט, לרווחא דמלתא עשה כן. ואולם הערוך (גם' ה) כתב שהמעשה בר נחמן ורב בר שבא, היה בחלוט ברותחין). וכן ר' אמי היה אוכל כבד שנשלק).

החומץ שנחלט בו – מותר.

עוד מבואר בגמרא, שאם בישל כשהוא מחובר לקנה, ופי הקנה יוצא חוץ לקדירה, אפשר שמותר לכו"ע. (רבנו תם פרש שכל זה מדובר ללא שנמלח, אבל אם הכבד נמלח מקודם – לכו"ע מותר לבשלו, שכבר יצא הדם.

והתוס' הביאו שיטה הפוכה, שמדובר רק לאחר מליחה, אבל לפני המליחה, פשוט שאסור לבשל. וכן פרש הרשב"א.

והר"ן פרש שאין חילוק אם נמלח או לאו, שהמליחה בכבד אינה מעלה ולא מורידה. ושלו מן הישיבה, שעתה אין אנו בקיאים בחליטה, וספק איסור – לחומרא, הלכך אין התר לכבד בשליקה אלא אם צלאוהו מקודם. רי"ף. וכתב הרא"ש, שזה שאסר הרי"ף בשליקה – מצד המנהג הוא, אבל מעיקר הדין קיימא לן כתנא קמא, וכמו שנהג רב נחמן, ששליקה מותרת. וכ"כ הר"ן. ובדיעבד, אם קרעו ומלחו ושלקו – מותר, וגם הבשר שנתבשל עמו – כן דעת הרמב"ן והרשב"א, וכן משמע שהסכים לזה הריב"ש בתשובה (קסד). ואילו הרמב"ם אוסר. (והובאו שתי הדעות בשו"ע (י"ד עג, א). והרמ"א כתב שנהגים לאסור. ואם נחלט מקודם, בשו"ע (שם ב) סתם להתיר בדיעבד. ויש חולקים. עש"ך סק"י. וע"ע בענין חליטת כבד ובשר בדיעבד, בשו"ת שבט הלוי ח"ב כו).

ב. כבד שנתבשל עם בשר אחר – נסתפק אביי, האם הדם הנפלט ממנו ונבלע בחתיכה האחרת, אוסרו. (אבל הכבד עצמו – דינו כנ"ל בסעיף א), אם לאו. (לרבנו תם, מדובר בשלא נמלח מקודם, אבל נמלח – אינו אוסר. ולפירוש האחר בתוס' – להפך, כנוכר).
נחלט מעיקרא, או שהקנה המחובר לו יצא חוץ לקדרה – אינו אוסר.
נשלק הרבה עם בשר אחר. וכן כבד מתובל, שנתבשל עם חתיכה אחרת – מחלוקת התנאים, כנ"ל.

ג. דם הנמצא בנוס בסמפונות הכבד – אסור, הלכך צריך מתחילה לקרעו שתי וערב, ומקום חתך כלפי מטה. (התוס', הרז"ה, הרמב"ן והרשב"א פרשו, שאין צריך לעשות כן אלא כשבא לבשלו בקדרה אחר צליה או מליחה, אבל אם רק צולחו – א"צ לכך, כי הדם שלא נפלט החוצה אינו נאסר. אלא שהביאו מבה"ג שהרובה לצלות כבד בשלמותו, צריך לחתכו תחילה, משום הדם הנכנס לסמפונות. ואם לא חתכו – חותכו אחר בישולו, להוציא הדם הכנוס בסמפונות. וכן פרש רש"י, שזה שאמרו לחותכו – בצלי אמרו. וכתב הרשב"א (בתורת הבית ב"ג ש"ג ע"א, וכו' בשו"ת הריב"ש קסד) שראוי לחוש לדבריהם. וכן פסק בשו"ע (ע"ג, ג).
ואולם הרמ"א הביא שנוהגים לצלותו שלם, אף לכתחילה).
דם הפורש מן הכבד אסור. (ר"ת אמר שאינו אסור מן התורה, שהרי התורה התירה את הכבד שכולו דם. אבל התוס' הקשו על כך להוכיח מן הגמרא שאסור מן התורה. וכן דעת הרמב"ם, הרמב"ן והרשב"א, שדם כבד שפרש – איסורו מדאורייתא. וכן דם הכנוס בסמפונות, כתב הרשב"א שאסור מדאורייתא. ע"ע פמ"ג בפתחה להל' מליחה. פוסקים – ע"ג; נוב"ק כ"ט; שער אפרים פח).

ד. מסקנת הגמרא שהצולה כבד עם בשר אחר בשיפוד, היא הכבד מונח למטה והבשר למעלה, כדי שדם הכבד לא יטפטף ויבלע בבשר. וכן בכחל, יניח הבשר למעלה והכחל למטה, כדי שהחלב לא ייבלע בבשר.

בדיעבד, שהכבד או הכחל היו למעלה והבשר למטה – מותר.
(כתב רש"י, שאצלנו אסור לצלות הכבד עם הבשר, כיון ששיפודים שלנו אינם תלויים אלא שוכבים, ופעמים מרימים את השיפוד או משפילים אותו, והרי הכבד עלול לטפטף לבשר).

ה. טחול, אין צריך לחתכו לפני צלייתו ובישולו, שאין שם דם רב אלא שומן בעלמא. (ומותר באכילה לאחר מליחה. ראשונים. וע' מהרש"א קי: והדם היוצא ממנו – אסור. תוס', עפ"י כריתות כא:).
(הריאה גם היא אינה צריכה מן הדין חיתוך, אלא מולחה ומבשלה כשאר בשר. 'אבל ראיתי שנהגו לקרעה ולפתוח הקנקנות הגדולים שבה. ומנהג יפה הוא' – ריב"ש, קסד).

ו. נתינת כלי לקבלת השומן המטפטף בצליית הבשר – מותרת. ואעפ"י שגם הדם מטפטף לתוכו, הרי הוא שוקע ואינו מעורב בשומן. ומבואר להלן (קיב) שאין להניח כלי זה עד שיכלה מראה אדמומית בבשר. ורב פפא אמר: משתעלה תמרתו (שהבשר מעלה עשן. לשון אחרת: הגחלים – שזהו סימן שהדם פסק מלשתת, אלא השמנונית. רש"י). ולבסוף אמר רב אשי שיש לתת שני גרגרי מלח, על הבשר ועל הכלי, (ולא יותר. רש"י בשם בה"ג), ואז הדם נגרר למלח אצל השולים. אבל מתחת הכבד אסור, שדם הכבד צף ואינו שוקע. (ועתה אין להתיר ע"י מלח, שאין אנו בקיאים בכמות המלח, שלא להרבות ושלא למעט. תוס'. וכן נפסק להלכה (יו"ד ע"ו), שאין לתת כלי תחתיו אלא רק לאחר שנצלה שיעור הראוי לאכילה. והש"ך (סקב"ה) פרש שבחצי צלייתו – די, ודלא כב"ח).

דף קיא

- קעג. א. סכין שחיטה – האם מותר לחתוך בה אַכְלִין?
- ב. קערה שמלח בה בשר – האם מותר להניח בתוכה אכלין?
- ג. צנון שחתכו בסכין של בשר – האם מותר לאכלו בכוחה (= מאכל חלבי)?
- ד. דגים שלאחר צלייתם, נתנום בקערה בשרית – האם מותר לאכלם בכוחה?
- א. אמר שמואל: סכין ששחט בה, אסור לחתוך בה רותח, שמא בלעה דם בשעת השחיטה משום רתיחת מקום השחיטה.
- צונן – י"א שאותו דבר שנחתך צריך הדחה, וי"א שאין צריך.
- (לפרש"י, כתב הר"ן, מועילה הדחת סכין לכו"ע, גם לענין רותח. והנידון כאן כאשר הסכין לא הודחה, שאם נשתמש בו לרותח – נאסר, ואם בצונן – י"א שמדיח את הצונן וי"א שאין צריך.
- ויש מפרשים שאין מועילה הדחה לסכין לענין רותח, אלא צריך הגעלה או ליבון. ובצונן – י"א שמועילה הדחת הסכין (או המאכל) וי"א שאין צריך אלא די בקינוח מועט. כן פרש הרמב"ן).
- ב. אמר שמואל, וכן רב כהנא: קערה שמלח בה בשר – אסור לאכול בה רותח, משום שבלעה מן הדם, כי מליח הרי הוא כרותח. וכן סבר ר' אמי (וכנראה כן היא גם דעת ר' יוחנן רבו), ולכן שבר כלי חרס שמלחו בו בשר, (שהרי אין תקנה לחרס בהגעלה).
- (דעת הרא"ש ועוד, להקל בקערה מנוקבת, שאינה נאסרת. והראב"ד והר"ן סוברים שאין חילוק בדבר).
- ואם נתנו בקערה דבר רותח, יטעמנו קפילא נכרי, ואם אומר שאין בו טעם דם – מותר. (ועתה אין נוהגים לסמוך על טעימת קפילא. פוסקים).
- ג. רב כהנא אמר: צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר – אסור לאכלו בכוחה. ופרש אביי טעמו, משום שאין לחוש לבליעה זו, שהיא דבר המותר מצד עצמו. ואולם אביי עצמו אמר, שאסור לאכול את הצנון בכוחה, שמפני חריפותו, מורגש הטעם בסכין. (ואין זה 'נ"ט בר נ"ט' כי חוששים לשמנונית בעין על הסכין. או משום חריפות הצנון, נחשב כטעם ראשון. עפ"י רש"י ותוס'). ודוקא כגון צנון או תרדין ('סילקא'), אבל קישות, גורר את מקום החתך ואוכל, וכן לפת, שאינו חריף – מותר. (ומשמע שאפילו גרירה אין צריך, שטעם הלפת מבטל טעם השמנונית. ר"ן עפ"י רש"י). חתך בה לפת ותרדין – הלפת מבטל טעם השמנונית מן הסכין, ואף התרדיים אינם נאסרים.
- רבא פרש דברי רב כהנא שהתיר על ידי טעימת ישראל, ואם אין מורגש טעם הבשר בצנון – מותר לאכול בכוחה. (ומגדולי הפוסקים י"א שאין מותר אלא בדיעבד, אבל לכתחילה אין לאכול בחלב ע"י טעימה).
- ד. דגים שנתנום בקערה (בת יומה) של בשר (נגובה. והדגים או הקערה רותחים) – רב אסר לאכלם בכוחה, משום נתינת טעם. ושמואל התיר, לפי שהוא נ"ט בר נ"ט. אמר רב חזקיה בשם אביי: הלכה, שמותר. (וכתב ריב"ן, דוקא נתנום בקערה, אבל אם נתבשלו בה, הרי זה כטעם גמור ואסור. אבל דעת הרמב"ם, ר"י, ר"ת ורמב"ן, שאין חילוק בין עלו בין נתבשלו).

דף קיב

קעד. א. האם יש להקפיד שלא להניח כד של כותח (– מין מאכל חלבי, העשוי לטיבול ולתיבול) אצל כד של מלח או של חומץ, מחשש שמא יישפך מן הכותח לתוכם, ויתן מהם לבשר?
 ב. גזול שנפל לתוך כד של כותח – מה דינו?
 ג. ככר שחתך עליה בשר צלי שלא נמלח, והאדימה – האם היא מותרת באכילה?
 א. רב נחמן אמר, אסור להניח כד מלח (מגולה. או"ה ועוד) אצל כד כותח, שמא לא ייזהרו יפה ויישפך מן הכותח למלח, והוא שם בעינו, וכשימלחו את הבשר באותו מלח, נמצא מעורבים בשר עם חלב. (ואין לאסור מטעם זה להניח כד של בשר אצל כד חלב בתיבה אחת – כי שם ייזהר יפה שלא יפול מזה על זה. תוס').
 אבל כד חומץ, מותר להניחו אצל כד הכותח, כי גם אם יישפך מן הכותח לתוכו, הרי הוא בטל ואינו בעין, וגם לא יתן שם טעם.

ב. מעשה בגזול שנפל לכד כותח, והתירו רב חנינא בנו של רבא מפשרוניה. ואעפ"י שהכותח מלוח, אין מליחה בשיעור כזה דינה כרותח להבליע. ודוקא בגזול חי ולא צלוי, ושאין בו בקעים וגם אינו מתובל – כי אז הכותח מתחלחל לתוכו.

ג. ככר שחתך עליה בשר שנצלה, והאדימה – שמואל אסרה באכילה, והיה נוהג להשליכה לכלבים. ודוקא כשהאדמומית נראית משני עברי הפת (כפרש"י), ודוקא כשאותו מוחל היוצא מן הכשר סמיך ולא צלול. רב הונא ורבא התירו. (אלא שרב הונא נמנע מלאכלה משום אנינות הדעת. ורבא היה אוכל וקרא לו "יין הבשר").
 (וכן הלכה (י"ד ע,ה). ודוקא כשנצלה עד שהוא ראוי לאכילה לרוב בני אדם, דהיינו חצי צלייתו. שו"ע ורמ"א שם).
 נחלקו הראשונים אם מותר לתחוב סכין בבשר שנצלה ולא נמלח, לפני שהוא צלוי כראוי. ע' טשו"ע י"ד ע,ד)

דפים קיב – קיג

קעה. א. דגים ועופות שמלחם זה עם זה – האם מותרים באכילה?
 ב. בשר כשר ובשר טרפה שנמלחו ביחד זה עם זה – האם הבשר הכשר נאסר?
 ג. דג טהור שמלחוהו בסמוך לדג טמא.
 ד. מליחת חתיכות בשר להוצאת דמן, זו ליד זו.
 א. דגים ועופות (או בשר) שמלחם זה עם זה (בכלי מנוקב, כמשפט המליחה) – הדגים אסורים, (כי פליטתם מהירה מן העופות, וחוזרים ובוֹלעים דם מפליטת העופות), והעופות מותרים. (עפ"י רש"י ותוס').
 ב. בשר כשר שנמלח עם הטריפה ביחד – הורה רבא לאסור, שאעפ"י שהבשר הכשר טרוד בפליטת דמו, הוא בולע בו זמנית מציר הטרפה (אם כי אינו בולע מדמה), והציר של המינים האסורים – אסור כבשר. (הטמאים. ודרשה גמורה היא. תוס').

ג. דג טהור שנמלח עם טמא (ומדובר כשאינם נוגעים זה בזה, אלא שעומדים בסמוך בכדי שפליטה של זה נוגעת בזה. ר"ן. ומהרא"ש מבואר שאפילו בשנוגעים) – אם נמלחו שניהם, או שנמלח הטמא לבדו, והטהור תפל (= שאינו מלוח) נאסר הטהור, שבלע מציר הטמא. (וציר דגים טמאים אסור מדרבנן. תוס'. ונפ"מ – כשיש ספק אם נמלח הדג עם דג טמא, שספק דרבנן לקולא. מרדכי.)
(נחלקו הראשונים אם נאסר כולו, שכולו כרותה מרוב המלח (רמב"ן), או נאסר רק כדי נטילה (רא"ה). וכן צידד הר"ן.)
אבל אם הטהור לבדו מלוח, והטמא תפל – מותר. (שהטהור פולט לטמא, אבל הטמא אינו פולט לתוך הטהור.)
(ולא שייך 'עילאה גבר' או 'תתאה גבר' לענין מליחה. תוס').

ד. רב ששת היה מולח כל חתיכה בנפרד. אך הסיקו שאפשר למלוח כמה חתיכות יחדיו. (ואפילו אין מולחן בבת אחת אלא בזה אחר זה. ואין חוששים שתיגמר פליטה של זו קודם, ושוב תבלע דמה של חברתה. תוס'. ע"ש כמה הסברים.)

דף קיג

- קעו. א. כיצד מולחים את הבשר כדי להוציא את דמו?
ב. האם חוששים לדם בבני מעיים, להצריכם מליחה, אם לאו?
ג. האם מותר לשבור מפרקתה של בהמה קודם צאת נפשה (לאחר שנשחטו סימניה)?
- א. תחילה מדיחים את הבשר (אפשר בעודו בבית המטבחים), מולחו יפה יפה על כלי מנוקב, (כדי שהדם ייפלט ולא ישהה עם הבשר), ומדיחו יפה יפה. רב דימי מנהרדעא היה מולח במלח גס ולאחר זמן היה מנפצו, מפני הדם הבלוע בו, (אבל מלח דק אינו טעון ניפויץ, שנמס מאליו. רש"י).
- ב. אמר רב משרשיא: אין מחזיקים דם בבני מעיים. היינו, הכרכשת, המעיים והדקים, וכן הקיבה (רש"י, רמב"ם) – אינם טעונים מליחה להוצאת דם כשאר אברים. (וזהו בסתם, אבל אם נראה שהאדימו – צריך מליחה. רמב"ן.)
(וכתבו התוס' ועוד, שאעפ"כ אין להמנע מלמלחם עם שאר הבשר, ואין חוששים שיבלעו דם מן הבשר היות ואינם טרודים בפליטת דם. ויש דעה שמחמירה בדבר. וער"ן.)
- ג. אין לשבור מפרקת הבהמה קודם שתצא נפשה, משום שהדם נבלע באברים ואינו יוצא. ונסתפקו בגמרא אם האיסור משום גזילה, שמכביד על משקל הבשר ונמצא גזול את הבריות. או אף לעצמו אסור הדבר, שהדם נבלע בה ושוב אינו יוצא. (מרש"י משמע שאין לו תקנה במליחה או צליה, ואולם מגרסת הרי"ף נראה שודאי יוצא הדם בצליה או במליחה, והשאלה היא רק באכילת אומצא, האם נחשב כדם שפירש ממקום למקום ונאסר עד שיפליטוהו, או לא נחשב כפירש והרי הוא כדם האברים ומותר.) ועלה הדבר ב'תיקו'.

קעז. האם יש איסור משום 'בשר-בחלב' באופנים הבאים?

- א. אכילת עוף בחלב.
- ב. העלאת עוף עם גבינה על השלחן.
- ג. בשר בהמה טמאה עם חלב טהורה, או להפך – לענין בישול, אכילה ושאר הנאות.
- ד. חיה טהורה בחלב.
- ה. חלב בחלב.
- ו. בשר נבלה בחלב.
- ז. שליל בחלב.
- ח. שלייה בחלב.
- ט. דם בחלב.
- י. בשר בחלב-זכר.
- יא. בשר בחלב בהמה שלא הניקה (- לפני לידתה).
- יב. בשר בחלב-שחוטה.

א. עוף בחלב – לתנא קמא, אסור מן התורה כשאר בשר (לא תאכלו כל נבלה... לא תבשל גדי בחלב אמו – כל שאסור משום נבלה אסור לבשל בחלב).

ר' עקיבא אומר: עוף בחלב אינו מן התורה. (לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים – אחד למעט עוף), אלא שאסרו חכמים את אכילתם. (והרמב"ם פסק שמותר לבשלם יחדיו).
(הרא"ש כתב בדעת הרי"ף, שת"ק אינו חולק על רע"ק).
רבי יוסי הגלילי מתיר עוף בחלב. וכן נהגו במקומו (קטז).

ב. אסרו חכמים (כדעת בית הלל, ולא כב"ש – ע' לעיל קד) להעלות עוף עם גבינה על השלחן שאוכלים עליו. (אם לא ע"י היכר, או בשני אנשים זרים, שאז גם בבשר מותר. ע' לעיל קז). והמעלה אינו עובר בלא-תעשה.

ולר' עקיבא, שאיסור עוף בחלב מדרבנן, נחלקו אמוראים (קד) אם גזרו על ההעלאה לדעתו. ופשוט שלריה"ג מותר להעלותם, שהרי מותר אף לאכלם יחדיו.

ג. בשר בהמה טמאה עם חלב טהורה, וכן להפך – מותר בבישול ובהנאה. ובאכילה עכ"פ אסור, משום איסור טמא (רש"י). (גדי – למעט בהמה טהורה. בחלב אמו – משמע שרק זה האסור משום בשר, אסור משום חלב. אבל שאר בהמות טהורות כלולות בגדי 0 שהרי פירט / מיעט הכתוב בשני מקומות 'גדי-עזים' ללמד שגדי סתם, אפילו פרה ורחל במשמע. לרש"י קיד. ד"ה בחלב) אפשר שנלמדו שאר בהמות מ'גדי' יתירא).

ד. חיה טהורה בחלב – לתנא קמא ולר' יוסי הגלילי: אסורים מהתורה. (כל שאסור משום נבלה – בכלל 'לא תבשל'. או לומדים מיתור גדי שנכתב פעם נוספת. ערש"י קיד. ד"ה בחלב.
הרא"ש כתב (דלא כתוס'), שנראה מהרי"ף שת"ק לא נחלק על רע"ק לענין חיה, אלא ריה"ג לבדו).
לר' עקיבא: מדרבנן. (גדי ג"פ – פרט לחיה).
(והוא הדין לבישול בשר בהמה עם חלב חיה טהורה. מנ"ח צב,א).

ה-ו. שמואל אמר שחלב או נבלה, כמוהם כשאר כל בשר, (אם משום שכלולים במשמעות גדי, אם משום ריבוי הכתוב. (ערש"י ותוס' שתי גרסאות), אם משום שסובר בעלמא איסור חל על איסור – תלוי בשתי הלשונות בגמרא).

לפי הסבר אחד בגמרא, ר' אמי ור' אסי סוברים שניהם שאין לוקים משום 'בשר בחלב' על אכילת חלב (וה"ה לנבלה, לכאורה) עם חלב – כי אין איסור חל על איסור, אלא שנחלקו אם לוקים על בישולם, (שהרי אין שם איסור נוסף), אם לאו (שלכך הוציא הכתוב לאכילה בלשון בישול – כיון שעל אכילה אינו לוקה, ה"ה לבישול).

להסבר אחר, שניהם סוברים שלוקים על בישול, ונחלקו אם לוקים על אכילה (אם להקיש אכילה לבישול לחייב, אם לאו).

ולסבר שלישי – לא נחלקו כלל, ולדעת שניהם לוקים על בישול ואין לוקים על אכילה, שאאחז"א. (מהאחרונים דנו בדין מלקות על החלב. ע' שו"ת חת"ס צב; קובץ הערות לב; חזו"א; חדושי הגר"ח על הש"ס, ועוד).

ז. שליל הרי הוא כשאר בשר. (גדי – לרבות את השליל).

ח. שליה בחלב – פטור, (אם משום שאינה אלא פרש בעלמא ואיננה 'בשר'). כן בארו בגמרא את דברי שמואל. ואולם לר' אמי / ר' אסי, הסביר רש"י שיש ללמוד זאת ממייעוט גדי – ולא שליה. ולדעתו אין השליה פרש בעלמא.

בפרי מגדים (ביו"ד פז, ז), מ' ששליה בחלב אסורה מדרבנן, בבישול ובאכילה. והוא הדין לעור. (וכן הבין הלח"מ (מאכ"א ט, ו) מלשון הרמב"ם והרב המגיד. וכן נקט כהנחה פשוטה ב'מנחת שלמה' ו, א, בהערה). ואולם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א לו) פקפק בדבר. וע' חזו"א יב, ג. ולדבריו יש צד לומר לכאורה שאסור מן התורה אלא שאין לוקין. וצ"ע).

ט. דם בחלב – פטור משום בשר בחלב, שהדם אינו בכלל 'גדי', (וגם לא בכלל 'בשר'. עפ"י תוס'). (הלח"מ-משנה (מאכ"א ט, ו) הבין מלשון הרמב"ם והמגיד-משנה שאסור לבשל דם בחלב מדרבנן. ובאג"מ (יו"ד ח"א לו) כתב שאין הדבר ברור).

י. בשר בחלב-זכר – פטור. (בחלב אמו).

יא. בשר בחלב של בהמה טרם לידתה – חייב. (ואעפ"י שעדיין אינה 'אם', כיון שתבוא לכלל 'אם' – אסור).

יב. בשר בחלב-שחוטה – פטור, אבל אסור מדרבנן. (חלב אמו – ולא שחוטה, שמשנשחטה שוב אינה 'אם').

דף קיד

קצח. מה דינו של:

- א. – המבשל בשר במי חלב.
- ב. – המבשל עצמות, גידים, קרנים וטלפים – בחלב.
- ג. – הפגול, הנותר והטמא, שבשלם ואכלם בחלב.
- ד. – המבשל גדי בחלב אחותו / בחלב פרה / בחלב עצמו.

א. המבשל בשר במי חלב – פטור. (אבל אסור מדרבנן. תוס' רמב"ן רשב"א ריטב"א ור"ן. ומבואר בראשונים שאסור בין באכילה בין בבישול. והגרעק"א (יו"ד פזו) תמה על טעם הדבר. וכתב הרא"ם (יראים סג; שיב. וע"ע באשכול ח"ג כא), וכ"ה ברא"ש, שנסיוב החלב, שממנו עושים את הכותה – אסור מן התורה. ואילו מי החלב שפטורים עליהם, הם המים הנשארים שהוציאו מהם את כל האוכל, שאחר עשיית הגבינה, מבשלים הנסיוב, והאוכל צף למעלה ולא נשאר שם אלא מים בעלמא – הם הנקראים מי חלב שאינם אלא מדרבנן. עוד הביא הרא"ש את דברי הרא"ם לאסור את מי החלב אף בפני עצמם, לפי שהם יוצאים מן החי, ואינם בכלל התר החלב שהתירה תורה. וה"ר שמחה חלק על כך).

ב. המבשל עצמות, גידים, קרנים וטלפים בחלב – פטור. (אבל אסור מדרבנן. פוסקים. המבשל עור בחלב – פטור, אבל אסור. (פמ"ג). ובאגרות משה (יו"ד ח"א לו) צדד להתיר, אלא שלמעשה כתב שיש להחמיר כדברי הפמ"ג, (וע"ש ח"ב סוס"י לב), ואולם עורות יבשים שנשלקו, פסק להתירם באכילה עם חלב. וע' באחיזעור (ח"ג ג, ה) שה"ה בעצמות הקשות והיבשות, דינן כעפר בעלמא. עצמות רכות, שיש בהן טעם, ויש אנשים הרגילים באכילתן – נחלקו הפוסקים אם חייבים עליהן מן התורה אם לאו).

ג. הפגול, הנותר והטמא שבשולם בחלב – לתנא הסובר אין איסור חל על איסור – פטור, (ואפילו על הבישול יש צד לומר שפטור, כיון שפטור משום אכילה, ואכילה ובישול הושוה להדדי). ולתנא הסובר איסור חע"א – חייב. ואולם יש גם אפשרות לומר שאפילו אם בעלמא ננקוט אין איסור חל על איסור, הלא לענין בישול אין כאן אלא איסור אחד, וא"כ י"ל שחייב גם על אכילה. (שלא כן הוציא הכתוב אכילה בלשון 'בישול'). וכן י"ל שגזרת הכתוב שכאן איסור חל על איסור (גדי. כן בארו לעיל בדעת שמואל).

ד. המבשל גדי בחלב אחותו, או בחלב פרה, או בחלב עצמו – חייב. (מיתורי הכתוב, שנאמר שלש פעמים לא תבשל גדי בחלב אמו. וערש"י ותוס').

דפים קיד – קטו

קעט. א. לא תאכל כל תועבה – מה ענינו של לאו זה?

ב. דבר שנעבדה בו עבירה, או שנוצר או נגרם ע"י עבירה – האם הוא נאסר באכילה או בהנאה?

א. רב אשי דרש מלא תאכל כל תועבה – כל שתעבתי לך, הרי הוא בבל תאכל. כלומר, דבר שעשייתו נאסרה והורחקה, כשנעשה, בין באיסור בין שלא באיסור, כגון ע"י נכרי או קטן (רש"י), הרי הוא מרוחק ואסור באכילה. ומכאן שבשר שנתבשל עם חלב אסור.

ואף איסורי הנאה בכלל זה – לדעת ר' אבהו שכל מקום שנאמר לשון אזהרת אכילה – אחד אכילה ואחד הנאה במשמע.

(ר' מאיר (בע"ז טו). דרש מכתוב זה שכל איסורי תורה מצטרפים זה עם זה. ולכאורה רב אשי לא דיבר לשיטה זו. ע' חזו"א כה, ב.)

החכמים האחרים שדרשו איסור אכילה והנאה בבשר-בחלב ממקומות אחרים – י"א שחולקים על סברת 'כל שתעבתי הרי הוא בבל תאכל'. ויש אומרים שכולם מודים לדבר, אלא שסוברים שאין לוקים על לאו זה, משום לאו שבכללות, ולכן הוצרכו לדרוש ממקומות אחרים, לחיוב מלקות. ע' בפירוש הרא"ם – משפטים; בית הלוי ח"א ל,ד; לב).

ב. לא כל דבר שנעשתה בו עבירה נאסר באכילה, ואפילו לדעת רב אשי שכל שתעבתי הרי הוא בבל תאכל. אדרבה, רוב רובם של הדברים לא נאסרו, לפי שגילה בהן הכתוב להתר. (מעשה שבת – כי קדש היא לכם – היא קודש ואין מעשיה קודש. (לריו"ח הסנדלר אסור מן התורה באכילה ומותר בהנאה. ועתוס');
חורש בשור ובחמור יחידיו; וכן חוסם פי פרה ודש בה – היכול הבא מהם מותר, קל וחומר ממעשה שבת החמורה, שמעשיה מותרים. (משא"כ בשר בחלב, מסתבר לומר שהאיסור 'כל שתעבתי' חל שם, כיון שהמאכל שנוצר הוא התועבה בעצמו, ואינו רק תוצר הנגזר מעבירה. רש"י. ועתוס' גרסה אחרת, שלמדו מ'אלה' להתיר את השור והחמור עצמם, וכן הפרה החסומה גופה, הגם שנעשתה בהם עבירה);
כלאי בהמה – מותרים, מכך שאסרתם תורה לגבוה, מכלל שלהדיוט מותרים;
כלאי זרעים – הוקשו למעשר בהמה. (בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים);
שילוח הקן – האם מותרת, (כגון שעבר ולקח האם על הבנים. פ"א: כל שילוח הקן בעלמא, שנאסרה האם באותה שעה – לא נאסרה לעולם. עפ"י רש"י), סברה היא, לא אמרה תורה שלח לתקלה.
(אכילת בעלי חיים שנסתרסו בידי אדם – לא נאסרה, מדאסר רחמנא לגבוה, מכלל שלהדיוט מותר;
צורם אוזן בככור – מותר, שהרי התירה תורה קדשים שהוממו כצבי וכאיל. תוס'.
י"ל שלדעת רב אשי, תקרובת עבודה-זרה אסורה באכילה ובהנאה מן התורה משום 'לא תאכל כל תועבה'.
עפ"י דברי אמת – 'בענין דברי סופרים' ה, ועוד).

דפים קטו – קטז

קפ. מהם האיסורים הקיימים בבשר-בחלב? ומאין מקורם?

איסור בישול בשר בחלב – מפורש בתורה. איסור אכילה – אינו מפורש, ודרשוהו חכמים בכמה פנים, כדלהלן. (וע"ע רמב"ם (ריש הל' טומאת-מת), שקל-וחומר הוא. וע"ש בכס"מ). איסור הנאה – גם כן אסור, וכדלהלן. מלבד לר' שמעון בן יהודה בשם ר' שמעון, שמתיר.
הנה הדרשות לאיסור אכילה והנאה:
לא תאכל כל תועבה – כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל (רב אשי). ובכלל זה איסור הנאה, שכל מקום שנאמרה אזהרה 'אכילה', משמע גם הנאה, כדר' אבהו.
אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל – מה ת"ל 'מבושל', לומר לך, יש לך בישול אחר שנאסר אף בהנאה, כזה. ואיזה זה בשר בחלב (ריש לקיש).
מיתור לא תאכלנו (האמור גבי פסוה"מ), שמדבר בבשר-בחלב, דבר הלמד מענינו, איסור של שני מינים. ואיסוה"ג נלמד מגזרה שוה כי עם קדוש אתה; לא יהיה קדש. (רבי).
לא תאכלו כל נבלה... לא תבשל גדי בחלב אמו – אמרה תורה, כשתמכרנה לא תבשלנה בחלב ותמכרנה (דבי ר' אליעזר).

לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים – אכילה, הנאה, בישול (תנא דבי ר' ישמעאל).
 גזרה שוה – כי עם קדוש אתה. ולהלן ואנשי קדש תהיון לי... ובשר בשדה טרפה – מה להלן אסור אף
 כאן. ואיסור"נ למדנו מקליוחומר מערלה שלא נעבדה בה עבירה ונאסרה בהנאה, וכשאתה פורך מה
 לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר, יש להוכיח מחמץ בפסח ומכלאי הכרם (איסי בן יהודה).

קפא. אלו פירות אפטריות בבנין אב מכתוב אחד, משני כתובים, ומשלשה?

כשלמדים מכתוב אחד, אין אפשרות לפרוך פירכא כל דהו אלא רק ע"י קולא / חומרא, שקיימת במלמד
 ואינה קיימת בלמד.

כשלמדים משני כתובים – אפשר לפרוך פירכא כל דהו, גם שאין בה צד קולא או חומרא, אלא שיש
 מכנה משותף כלשהו לשני המלמדים, שאינו בלמד. (ואעפ"י שלא חזר הדין ולא באנו לצד השוה. רש"י
 ותוס'.

ואם יש חומרה שונה בכל אחד מן המלמדים, ואין חומרה בלמד, אפשר לפרוך 'שכן יש בהן צד חמור',
 ואעפ"י שאין החומרות שוות, שגם זה בכלל 'פרכא כל דהו'. אך אם הלימוד נעשה בתחילתו ע"י 'קל'
 וחומר, כלומר שיש חומרה מסוימת בלמד שאינה במלמדים – א"א לפרוך כן, שהרי גם בו נמצא צד
 חמור. עפ"י הדושי הר"ן).

כשלמדים משלשה כתובים – אם חזר הדין ובאנו לידי 'צד השוה' (לפי שדחינו את הלימוד מכאו"א בנפרד
 או משנים מן המלמדים), אפשר לפרוך פירכא כל דהו. אבל אם לא באנו לידי צד-שוה, אין לפרוך אלא
 ע"י קולא או חומרא, ולא בפרכא כל דהו, אפילו שוים שלשתם באותו ענין.

כלל נוסף: כל 'מה הצד', מגופו ('מה לצד השוה שבהם שכן...') – פורכים, מדבר אחר ('פלוני יוכיח') –
 אין פורכים.

– כך המדות מסורות בידינו מסיני. (רש"י. וע' הדושי הר"ן נתינת טעם בדבר).

דף קטז

קפב. מה דינם של מיני החלב דלהלן?

- א. חלב קרוש הנמצא בתוך קיבת נבלה. וכן גבינות שהועמדו על ידו.
- ב. חלב קרוש שבקיבה של בהמה שנשחטה ע"י עכו"ם. וכן גבינות שהועמדו ע"י.
- ג. חלב קרוש שבתוך קיבה של בהמה שנלקחה מן הנכרי, ושחטה ישראל.
- ד. חלב שבקיבת כשרה שינקה מן הטרפה; של טרפה שינקה מן הכשרה.
- ה. חלב קרוש שבתוך הקיבה, ומלחו אותו עם עור הקיבה; גבינות שהועמדו בו.
- ו. גבינות שהועמדו בעור של קיבה כשרה; בעור קיבת נבלה.

א. חלב קרוש שבקיבת נבלה – שנינו במשנתנו שהוא אסור. ופרש רב חסדא, שמצד עיקר הדין אין לאסרו,
 לפי שאינו חלק מגופה, אלא גזרו חכמים שנראה כאוכל נבלות. רבא תמה על טעם זה. והסיק בשם ר'
 יוחנן שמשנה זו – משנה ראשונה היא, שאותו חלב נידון כחלק מגופה, אבל לפי האמת (כפי שהסיק ר'
 יהושע בע"ז כט, וגם משנתנו נקטה כן, בסיפא), חלב זה מותר, שהרי הוא כחלב כשר הכנוס במעיה. וכל
 שכן שאפשר להעמיד גבינה ע"י חלב זה.

(כתבו התוס', אף כי הלכה כן, עתה נוהגים העולם איסור בחלב זה. ובדיעבד מותר).

ב. חלב שבקיבת בהמה שנשחטה ע"י עכו"ם – דינה כחלב שבקיבת נבלה, אלא שחמורה הימנה לדעת ר' אליעזר הסובר סתם מחשבת עכו"ם לע"ז, וכיון שנוח לו לעכו"ם בכל מה שכנוס בתוכה (שע"כ היא נראית שמנה ומובחרת לאלילו) – נאסר כל מה שבמעיה, וגם הגבינות שהועמדו על ידה. ואולם הסיקו הלכה שאין לחוש לדעת ר' אליעזר, (וכמו שמסר ר' שמואל ב"ר יצחק בשם ר' יוחנן). ואולם אם ידוע שהיא בהמת עבודת-כוכבים – החלב שבתוכה אסור, וכן הגבינות שמעמידים בקיבתה.

ג. לפי הסבר רב הונא למשנתנו, גזרו חכמים על חלב שבקיבת בהמה שנלקחה מן הנכרי, שמא ינק מן הטמאה. ואולם שמואל פרש באופן אחר. (והלכה כשמואל. וכן נוהגים, להעמיד בקיבת עגלים הנלקחים מן הנכרים. תוס').

ד. חלב שבקבת כשרה שינקה מן הטרפה – אסור, כחלב טרפה. (ומשמע ברש"י שאין חילוק בין חלב צלול לקרוש. (והרישב"א נקט לעיקר כרש"י). ואילו לשיטת רבנו תם והר"ה, זה דוקא בחלב צלול, אבל החלב הקרוש שבקיבה – הסיקו שאינו אלא פרש בעלמא ומותר. ומהרי"ף והרמב"ם נראה שלהלכה מותר אף בצלול. והרמב"ן צדד 'בד' הרי"ף והגאונים. אבל הוא עצמו הקשה על שיטה זו. ועריטב"א אפשרות נוספת; החלב עצמו אסור, אבל גבינות שמעמידים בו – מותרות, שהאיסור נתעכל ונעשה פירשא בעלמא). חלב שבקבת טרפה שינקה מן הכשרה – מותר, כחלב כשרה. בסתם, אין חוששים שינקה מן הטרפה, הן בבהמת ישראל הן בבהמת עכו"ם.

ה. חלב שבקבה הנמלח עם עור הקבה – יש מתירים את הגבינה שנעמדה בו, משום נ"ט בר נ"ט (וכ"כ הרמב"ם בתשו' שיט). ואולם רש"י הסיק שאסור הדבר, כיון שיש לו דין חלב גמור ואינו פרש בעלמא, והרי הוא נאסר מחמת הבשר. (ומבואר בתוס' שאין כאן איסור תורה, שהרי אין זה דרך בישול, אלא מדרבנן. ולפי הדעה הראשונה, אותו חלב נידון כפירשא בעלמא, ולכן הוא מותר. ופרש רבנו תם, דוקא החלב הקרוש שבקיבה, זה שמעמידים בו גבינות, אבל הצלול – דינו כחלב. ולזה הסכים הר"ה. ואולם הרי"ף והרמב"ם סוברים שאפילו בצלול מותר. (הרשב"א בחדושו כאן כתב שנראים דברי רבנו תם. ואילו בתוה"ב משמע שנקט כהרי"ף והגאונים שאף בצלול מותר – ע' ב"י יו"ד פו. וע"ע בראשונים ובפוסקים שם בדין צלול שלאחר מכן נעשה קרוש). והרמ"א כתב שנוהגים לאסור. ופרש הש"ך, שלכתחילה נראה שאסור אף בקרוש, אבל בדיעבד אין לאסור אלא בצלול).

ו. גבינות שהועמדו בעור קיבת כשרה – אם יש בקיבה בנותן-טעם – הרי הן אסורות משום בשר בחלב, (ומדרבנן, שדרך בישול בלבד אסרה תורה. תוס'). ואם לאו – מותרות. ואסור להעמיד בה גבינות לכתחילה. (פוסקים). וכתב הרמ"א (פו, י), שאם מולחים ומיבשים את עור הקיבה – מותר למלאו בחלב). גבינות שהועמדו בנבלה וטרפה – אסורים, משום שהאיסור מעמידם. (ר"י בן מגאש; רמב"ם ועוד).

דף קיז

קפג. א. חומר בחלב מבדם וחומר בדם מבחלב – כיצד?

ב. האם האליה נקראת חלב, והאם דינה שוה לשאר חלבים שבבהמה?

א. חומר בחלב מברם, שחלב הקרבן, אפילו בקדשים-קלים, מועלים בו (לפי שהוא בכלל קדשי ה', שהרי קרב על המזבח. וריבו זאת מכל חלב לה', וכן דרשו מכאשר יורם משור זבח השלמים – בא ללמד ונמצא למד, הוקשו שלמים לפר כהן משיח לענין מעילה, בכל החלקים הקרבים על המזבח. ואולם בקק"ל אין מעילה אלא לאחר זריקה), משא"כ בדם, אין בו מעילה. (ודוקא לאחר שחיטת הבהמה, אבל המקיז דם בחיי הבהמה – מועלים בו. תוס', עפ"י מעילה יב. וכ"פ הרמב"ם מעילה ב, יא; רש"י ברכות לא. ועוד. ומדרבנן יש מעילה בדם אפילו לאחר שנעשית מצוותו. תוס', עפ"י מעילה יא-יב).

וכן חייבים על החלב משום אכילת פיגול, אכילת נותר וטמא (אם אכלו בטומאת הגוף), משא"כ בדם. (שנאמרו בו שלשה מיעוטים: לבם; לכפר; הוא – למעט ממעילה, מחיוב אכילה בטומאה ומחיוב אכילת נותר. אבל פיגול לא צריך קרא, שאינו נותר ע"י דבר אחר אלא הוא עצמו 'מתיר').

(דעת ר' שמעון שאין פיגול בעולין. ע' כריתות כג:).

חומר בדם, שאיסורו נהג בבהמה חיה ועוף, בין טמאים בין טהורים, ואילו חלב אינו נהג אלא בבהמה טהורה בלבד.

ב. למסקנת הגמרא, האליה קרויה חלב (חלבו האליה תמימה), וכלולה היא בכתוב כל חלב לה', שנתרבתה להיות כשאר חלבים לדין מעילה, אף לקדשים קלים. אבל איסור אכילת חלב אין בה, לפי שנאמר כל חלב שור וכשב ועז – דבר השוה בשור כשב ועז, יצאה אליה שאינה אלא בכשב.

(וזה כדעת רב זביד ודלא כרב אשי שסובר אליה אינה נקראת חלב סתם אלא חלבו האליה. והקשו על כך שאם כן, לא ימעלו בה).

קפד. מה בין טומאת נבלות לטומאת אכלין?

טומאת נבלות חמורה מטומאת אכלין, שהנבלה אב הטומאה ומטמאה אדם וכלים, ומטמאת במשא, וטומאה יוצאת מגופה, אבל אכלין-טמאים אינם אלא ולד-הטומאה ואינם מטמאים אדם וכלים אלא אכלין ומשקין בלבד, ובמגע ולא במשא.

יש חומרות בטומאת אכלין שאין בטומאת נבלות; וזהו ששינינו במשנתנו שבאכלין ריבה הכתוב שה'שומר' של האכל (כגון קליפת החטה), מצטרף להשלימו לשיעור כביצה, משא"כ בטומאת נבלות, אין השומר (כגון עצם שיש בתוכה מוח) מצטרף.

כיוצא בזה, ישראל השוחט בהמה טמאה לנכרי ועדיין היא מפרכסת – מטמאה טומאת אכלין אבל לא טומאת נבלות, עד שתמות או עד שיתזו את ראשה.

דפים קיז – קיח

א. מהו 'יד' ומהו 'שומר'? מה דינם לענין הטומאות השונות?

ב. טומאה שנאמרה באכלין, בתנור, ובנבלה – אלו חומרות יש בכל אחד מהם או בשנים מהם, שאינן קיימות בשאר?

ג. האם יש 'יד' לענין הכשר לקבלת טומאה, כשם שיש 'יד' לטומאה עצמה?

א. דרשו חכמים מן הכתובים שכל דבר שהוא משמש כיד לאכל / לכלי / לנבלה, הרי הוא טמא ומטמא כמוהו, שאם הוא טהור ונגע בדבר טמא, הריהו מכניס טומאה לאכל / לכלי, ואם הוא טמא ונגע בטהור – טימאהו.

ודין טומאת ה'יד' כדין העיקר, הלכך יד בנבלה מטמאת אדם ומטמאת במשא, כנבלה. (נאמר בזרעים, בתנור ובנבלה לכם – לכל שבצרכיכם, כלומר כל דבר שהוא לצורך אותו אכל וכו'. והכתוב מדבר בהבאת טומאה למאכל, וכל שכן לטמא דבר אחר. ולדעת רב חביבא יש דרשה נוספת, (ב'אם אינו ענין' משומר דנבלה), אחת להוציא טומאה ואחת להכניס).

וכל דבר שהוא משמש כשומר, אעפ"י שאינו משמש כיד – מכניס ומוציא טומאה, כיד, (קל וחומר מיד שאינה מגנת, וזה מגן), ולא זו בלבד אלא שהשומר מצטרף עם המאכל להשלימו לשיעור טומאה. הלכך עור או קליפת חטה, השומרים על המאכל, מצטרפים לכביצה (על כל זרע זרוע אשר זרוע – שלשה ריבויים, לשומר שבורעים, שבאילנות ושבבשר וכדו').

ואולם בטומאת נבלות, אין השומר מצטרף לכזית, אלא מכניס ומוציא טומאה, כדין יד. (בנבלתה – ולא בעור. מאידך יטמא – לרבות שהוא מכניס ומוציא. ובאמת אין צורך בקרא, שקל-וחומר מיד, אלא מלתא דאיתא בק"ו טרחה וכתב לה קרא. ולרב חביבא בא לדרשה אחרת).

גם בטומאת-מת יש תורת 'יד' ו'שומר', ודינו כגוף המת, לטמא באהל וכדו'. (ויש ללמוד זאת במה הצד מטומאת נבלה ותנור. תוס'. וכן מבואר להלן קכה: שיש תורת 'יד' בטומאת נגיעים).

('שומר' המקיף מכל צד וסותם כליל את גוף הדבר – בטומאת נבלות ובשרצים, טהור. ובטומאת זרעים – טמא. עפ"י להלן קכו: ובתוס'. וע"ש פירוש אחר בתפארת ישראל).

ב. אַכְלִין – ריבה בהם הכתוב טומאות יתרות, לענין 'שומר' ולענין מפרכסת, כדלעיל. משא"כ בנבלה ובכלים.

תנור (כלי חרס) – מטמא מאוירו (תוכו), משא"כ בשאר טומאות.

נבלה – מטמאת אדם, מטמאת במשא, וטומאה יוצאת מגופה, משא"כ אכלין ותנור.

תנור ונבלה – מטמאים שלא ע"י נגיעה (מגופו / מאוירו), משא"כ טומאת זרעים האמורה בתורה, ע"י מגע היא באה. (וזה פירכא כל דהו. רש"י).

ואולם, זה שאינם צריכים הכשר, והזרעים צריכים – אין זו פירכא, כי הכשר הזרעים כמוהו כגמר מלאכתו של התנור).

אכלין ונבלה – שכן אכל.

אכלין ותנור – אין בהם חומרא משותפת שאין בנבלה. (ואולם נצרך להכתב דין 'יד' בנבלה, שאל"כ לא הייתי יודע שהיד מטמאה אדם ומטמאה במשא, כנבלה עצמה).

ג. רב אמר: אין יד להכשר. (מקרא נדרש לפניו, הלכך דין 'יד' מתיחס לטומאה הכתובה בסמוך, ולא לפני פניו, לדין ההכשר שנאמר קודם לכן. ואבע"א סברא: הכשר לאו תחילת טומאה הוא).

ר' יוחנן אמר: יש יד להכשר. (מקרא נדרש גם אלפני פניו. ואב"א סברא: הכשר – תחילת טומאה הוא). תניא כוותיה דר' יוחנן. (ולדעת רבא קכה). נחלקו בדבר ר"מ ור"ש, אם יש יד להכשר אם לאו. ולרב אחא ברדר"א (שם וברש"י), לכו"ע אין יד להכשר).

(לא נחלקו אלא לענין 'יד', אבל הכל מודים שיש 'שומר' להכשר (ראשונים). ואם באו מים רק על חלק מה'שומר' – יש סוברים שאינו מכשיר כלל ויש סוברים שמכשיר רק את החלק שכנגדם (ע' ברכת שמעון

וברכת אברהם פסחים כ בבאור דברי התוס' שם).